

Lars Østby

**Innvandring fra nye EU-land;
fortid, nåtid og mulig framtid**

Notater

Innhold

1 Innledning.....	2
1.1 Bakgrunnen for prosjektet	2
1.2 Problemstillinger	3
1.3 Datagrunnlag	4
2 Situasjonen i Norge, Norden, EØS og de nye medlemslandene.....	5
2.1 Demografisk utvikling.....	5
2.2 Demografisk struktur.....	7
2.3 Flytting mellom Norden og de nye medlemslandene	7
2.4 Fordelingen av statsborgere fra de nye medlemslandene	10
2.5 Økonomisk vekst og arbeidsløshet	12
2.6 Befolkningsframskrivinger	13
2.7 Transittmigrasjon.....	15
3 Flytting mellom Norge og de nye medlemslandene.....	15
3.1 Bruttoflyttingene mellom Norge og de nye medlemslandene 1997-2001	15
3.2 Flyttebevegelsene 1993-2002, og detaljert for 2001	16
3.3 Familiegjennforening	18
3.4 Bofasthet.....	19
4 Midlertidige kontakter	20
4.1 Midlertidige tillatelser fra UDI 2000-2002	20
4.2 Studenter.....	22
4.3 Asylsøkere	23
5 Innvandrere fra de nye medlemslandene i Norge	24
5.1 Hvor mange, hvor fra, kjønn, alder og ekteskapelig status, fruktbarhet, familie, husholdning.	24
5.2 Den samlede befolkningen med innvandrerbakgrunn, og dens utvikling de siste årene	28
5.3 Regional fordeling i Norge	29
5.4 Fordeling etter botid	31
6 Levekår: Utdanning, arbeidsmarked, inntekt og bolig	31
6.1 Utdanning	32
6.2 Arbeidsledighet, sysselsetting, næring	33
6.3 Inntekt.....	34
6.4 Boligforhold	35
7. Sammendrag og konklusjoner	36
7.1 Sammendrag	36
7.2 Konklusjoner	38
Referanser.....	41
De sist utgitte publikasjonene i serien Notater	43

1 Innledning

Gjennom høsten 2002 og vinteren 2003 har det vært mange kontakter mellom Benedicte Lie og Lars Østby i Statistisk sentralbyrå (SSB) og Anna Fanebust i Arbeids- og Administrasjonsdepartementet (AAD) om mulige utnyttninger av SSBs datakilder for analyser av innvandreres arbeidsmarkedsforhold, og sammenhengen mellom innvandring og arbeidsmarked. Noen hovedtanker fra disse kontaktene er nedfelt i notater fra SSB 24.01.2003 og 03.02.2003. Tidlig på vinteren kommenterte vi en del notater og utredninger knyttet til det nordiske samarbeidet om utredninger av forholdene rundt arbeidsmarkeds- og innvandringskonsekvenser for Norden av EU-utvidelsen mot Øst fra mai 2004. På grunnlag av kontaktene rundt dette arbeidet, ba AAD SSB sette opp et forslag til et prosjekt for å vurdere nærmere de ulike sider ved innvandringen til Norge fra de nye medlemslandene (brev fra AAD 28.02.2003, prosjekt 08429). Foreliggende notat er svar på denne utfordringen.

1.1 Bakgrunnen for prosjektet

Som resultat av en lang forhandlingsprosess er EU kommet til enighet med ti land fra det vi tidligere kalte Øst-Europa, men som geografisk mer korrekt bør omtales som Sentral-Europa, om at disse landene skal bli medlemmer av EU. Det gjelder disse åtte land sentralt i Europa: Estland, Latvia, Litauen, Polen, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn, og dessuten Kypros og Malta i Middelhavet, som alle blir medlemmer fra 1. mai 2004. I neste omgang står Bulgaria og Romania for tur. Det er disse tolv landene som er inne bildet i dette prosjektet. Kypros og Malta er meget perifere i forhold til migrasjon til Norge. Hovedvekten legges på de åtte landene fra fastlands-Europa som tiltrer nå, men med mange tall også for de to neste, og noen fra de to øyene i Middelhavet. Vi har valgt ikke å se på forhold knyttet til et eventuelt fremtidig medlemskap for Tyrkia, fordi det er usikkert om og eventuelt når det kan skje.

Mange, oss inkludert, har til nå også gått ut fra at EØS-avtalen blir utvidet til å omfatte de samme nye medlemmene, men det er fortsatt (2. juni 2003) ikke kommet fram til noen endelig enighet om dette. Likevel vil vi i dette notatet gå ut fra at utvidelsen av EU mot øst vil få konsekvenser for Norge, også om det ikke kommer til en tilsvarende avtale for EØS. Blir det ingen fornyelse av EØS-avtalen, kan det likevel komme ordinger som innebærer at denne utredningen fortsatt er relevant.

Det er i alle EØS-landene en stor usikkerhet og en viss frykt knyttet til den fremtidige innvandringen fra de nye medlemslandene i EU. De har alle et mye lavere inntektsnivå og lavere levestandard enn EØS-landene. Selv med restriksjoner på ut- og innvandring er det allerede mange innvandrere fra disse landene i Vest-Europa, f. eks bor det flere enn 300 000 polske statsborgere i Tyskland i 2001, og selv i Norge er det 13 000 i innvandrerbefolkningen fra de nye medlemslandene, og ytterligere 7 000 med annen innvandrerbakgrunn, i alt 20 000 personer med sterkere eller mindre tilknytning til de 12 nye medlemslandene.

En er nok i alle EØS-landene opptatt av den fremtidige innvandringen fra de nye medlemslandene, men mest i de landene som ligger nærmest opp til den nye medlemsregionen. Noen land har allerede tatt forbehold om en til dels lang (inntil sju års) overgangsperiode før de nye landene fullt ut får delta i det felles arbeidsmarked med fri bevegelighet av arbeidskraft. Tyskland og Østerrike synes å ville benytte seg av overgangsmuligheter for å unngå åpne grenser fra dag 1. De nordiske landene har hatt felles utredningsarbeid i forhold til dette i regi av Nordisk Ministerråd. Vi har hatt tilgang til noen av de foreløpige notatene som er produsert under disse to prosjektene (Lindgren og Madsen 2003, og Madsen 2003).

Det kan hende at de nordiske landene kommer til å velge litt ulike løsninger for fremtidig adgang for borgere i de nye medlemslandene. Norge har til nå ikke foreslått noen begrensninger, mens det ser ut til at ulike grader av restriksjoner er under planlegging eller vurdering i Danmark, Finland og Sverige. *Det er sannsynlig at de løsninger som velges i våre naboland og i viktige innvandringsland i Europa vil få konsekvenser for innvandringspresset mot Norge.* Vi vil derfor prøve å supplere betraktninger over utviklingen i Norge med hvordan den demografiske situasjonen kan bli i alternative tilflyttingsland og i de nye medlemslandene for å understreke at dette er en situasjon som ikke på noen måte er avhengig bare av det som skjer i Norge, og de behovene og de reglene som vi har her til lands.

Vi har kommentert overfor AAD noen deler av de nordiske utredningene, og særlig sett dem i forhold til tilgjengelig norsk empiri. AAD ønsket bl. a. på dette grunnlaget en liten utredning om de problemstillingene som beskrives i neste avsnitt.

Det er ikke første gang Norge har vært opptatt av konsekvenser for flyttingene ved en utvidelse av EU. Da Norge søkte EU-medlemskap for vel ti år siden, var dette også en meget aktuell problemstilling. Det ble nedsatt et interdepartementalt utvalg for å vurdere konsekvensene, og det ble gjort en egen analyse av Brochmann (1991). Siden den politiske forhistorie og flyttemessige kontakt med landene i den gangens utvidelse er svært ulik dagens, og denne gjennomgang har fokus på demografiske forhold, kommer vi ikke til å bygge på disse arbeidene i dette notatet. For å få en bredere oversikt over problemstillinger knyttet til utvidelsen, er det imidlertid nyttig å trekke dem inn.

1.2 Problemstillinger

Flytting fra region a til region b vil være større jo mer det er å tjene på flyttingen, alle andre forhold holdt like. Ut fra et resonnement bygd på inntektsulikheter, forskjeller i arbeidsmarkedene etc. kan en spørre seg hvorfor flyttingene likevel ikke er større enn de faktisk er. Det er selvfølgelig ikke-økonomiske ulemper, motforestillinger og problemer ved det å flytte, for eksempel knyttet til oppbrudd fra sosiale nettverk, bytte det kjente med det ukjente, manglende evne til å beherske språk og andre sider ved livet på det nye stedet, og det kan være manglende kunnskap om de mulighetene som tross alt finnes. Flyttebevegelsene er alltid langt mindre enn det modeller med bare økonomiske forklaringsfaktorer tilsier.

En måte som kan være nyttig i praksis for å komme rundt noen av de hindringene som finnes mot økonomisk sett velbegrunnede flyttinger, er å utnytte de kontakter en allerede har i det potensielle tilflyttingslandet, for eksempel fra tidligere besøk eller gjennom slekt og venner som bor der. Den norske utvandringen til Amerika fra 1865 til 1930 var i stor grad preget av slik flyttekjeder, og det trenger ikke være mindre aktuelt for innvandring til Norge fra de nye medlemslandene. Vi skal derfor beskrive tidligere flytting og noen mer midlertidige kontakter fra disse landene, og beskrive dem som nå bor i Norge med bakgrunn herfra. Vi skal i noen grad også trekke inn forholdene i de (mest aktuelle blant) andre nåværende EØS-land, men vår tilgang på data herfra er mye dårligere enn den er for Norge.

Det er ingen gode framskrivinger av innvandringen til Norge eller av utviklingen av innvandrerbefolkningen. Det kunne vært naturlig at SSB hadde gjort dette som et ledd i de regulære befolkningsframskrivingene, men vi mangler et grunnlag for å gi pålitelige anslag om de framtidige flyttemønsteret. Dessuten vil resultatene være fullstendig avhengige av hvordan og når en skal si at en innvanderer eller en etterkommer skal opphøre å betraktes som innvanderer, og innlemmes i majoritetsbefolkningen.

Mye av utviklingen i det framtidige flyttemønsteret vil være bestemt av hvordan det går med økonomien og arbeidsmarkedet i Norge, både på kort og lang sikt. Flyttingen til Norge er også i stor grad påvirket av hva som skjer i alternative tilflyttingsmål, og ikke minst av utviklingen i de nye medlemslandene selv. Vi har en viss innsikt i de norske forholdene, og vet noe også om de øvrige EØS-landene, mens vi (og trolig også andre) kan si svært lite om den framtidige utviklingen i de nye medlemslandene. Vi legger til grunn at det sannsynligvis vil være noe bedre økonomi og arbeidsmarked i Norge enn i gjennomsnittet av de andre EØS-landene, og mye bedre enn i de nye medlemslandene. Likevel, vi skal ikke overse at en av begrunnelsene for disse landene for å gå inn i EU nettopp har vært å styrke den økonomiske utviklingen.

Framtidig flytting vil i hvert fall i noen grad være påvirket av den demografiske utviklingen i Norge, i EØS ellers og i de nye søkerlandene. Hvor sterk denne påvirkningen er, vil det være faglig uenighet om, men nesten alle dagens EØS-land bruker forhold knyttet til framtidig aldring og nedgang i folketall til å begrunne at de trenger øket (arbeidskrafts)innvandring på lang sikt. Vi skal bruke noe plass i denne rapporten til å beskrive demografisk struktur i hele det utvidete EØS-området. Det antas hos oss ofte at Norge vil ha et visst underskudd av arbeidskraft framover, både ut fra demografiske forhold og ut fra en beregning av framtidig tilbud og etterspørsel av arbeidskraft. Særlig det langsiktige underskuddet på arbeidskraft relateres til at det etter hvert blir for få i yrkesaktiv alder i forhold til antallet pensjonister. Vi vil vise at Norge i så måte kommer heldigere ut enn de aller fleste av dagens EØS-land, og at de nye

medlemslandene sammenliknet med dagens EØS får akkurat de samme og etter hvert faktisk større problemer med en aldrende befolkning.

Det er særlig arbeidsinnvandring som regnes som nødvendig, og Norge åpner for en viss innvandring også av ufaglært arbeidskraft for å få dekket et antatt udekket behov for arbeidskraft de nærmeste årene. Tidligere (Østby 2002a) er diskutert ulike forhold knyttet til arbeidsinnvandring. Det ble der stilt spørsmålsteget ved om innvandring var den eneste eller den mest egnede måten for å øke arbeidsstyrken i landet, og drøftet noen alternative dekningsmåter. Utviklingen i Norge ble forsøkt satt i et europeisk perspektiv, og konklusjonen var at det også er betydelige motforestillinger av ulik art mot å legge stor vekt på økt arbeidsinnvandring.

1.3 Datagrunnlag

Datasituasjonen for komparative analyser av flytting i Europa er fortsatt meget svak, til tross for den sentrale plass internasjonal migrasjon har fått på EUs dagsorden. Nordiske flyttedata bygger på utstrakt bruk av registerinformasjon, og er klart bedre enn i resten av Europa, hvor data varierer fra gode til fullstendig manglende. Innvandrerbefolkningen kan knapt sammenliknes mellom ulike land utenfor Norden og Nederland, fordi mange gir tall bare for utenlandske statsborgere, og slike antall er ikke påvirket bare av tidligere flyttinger, men i stor grad også av hvor lett eller vanskelig det er å erverve vertslandets statsborgerskap. Det er store ulikheter i naturalisering mellom EØS-landene. For mange andre statistikkområder er situasjonen noe bedre for komparative beskrivelser, men det kommer dette prosjektet lite til gode.

Der vi finner brukbare data, skal vi stort sett ta med alle de 12 nye medlemslandene, med de første 10 som egen gruppe, og blant dem ikke legge særlig vekt på Kypros og Malta. Vårt fokus ligger helt klart på tidligere Øst-Europa, så for oss er Bulgaria og Romania mer relevante enn Middelhavsøyene. Som sammenlikningsgrunnlag bruker vi noen ganger de tre andre store nordiske landene, noen ganger supplert med Tyskland og Østerrike fordi disse på mange måter er de mest aktuelle alternative tilflyttingsmål for flyttere som kan vurdere å flytte til Norge. Særlig for flyttere fra Polen (med halvparten av de nye medlemslandenes befolkning) synes disse to å være nærliggende alternativer. Vi vil også sammenlikne med alle EØS-landene i noen sammenhenger, og gi gjennomsnittstall for EØS og eller dagens 15 EU-land (kalles EU-15 i tabellene) der dette er enkelt tilgjengelig og relevant. Der hvor enkelte EØS-land er valgt ut vil det oftest være mulig å gi data for (alle) de andre landene også. Rekkefølgen i tabellene følger EUs standard når tallene er hentet derfra, og ellers vår egen.

En av hensiktene med prosjektet er også å legge et grunnlag for eventuelt å følge mer inngående med i hvordan innvandringen fra de nye medlemslandene utvikler seg under ”det nye regime”. Det er behov for detaljert kunnskap både om innvandringens omfang, hvem det er som kommer, og hvordan forholdene utvikler seg for dem som etter hvert er i landet. På basis av slik kunnskap vil en kunne vite om de reglene som følges etter hvert bør endres for å tilpasses en virkelighet under forandring. Den løpende statistikken er et godt grunnlag for å følge med i utviklingen på dette området, men det vil nok i noen sammenhenger kreve mer detaljerte datakjøringer enn det som publiseres rutinemessig.

Flyttestatistikken gir årlig antall flyttere mellom Norge og hvert enkelt land, de nye medlemmene i EU inkludert. Flytterne kan beskrives hvor detaljert en vil langs dimensjoner som kjønn, alder, sivilstatus og bosted i Norge. Flytternes motiv har vi ikke direkte informasjon om, og bare små indirekte indikasjoner. En kan slutte seg til noe ved å se f. eks. på giftermål som i tid faller nær flyttetidspunktet, og der det foreligger en form for tillatelse gitt av UDI, kan denne informasjonen brukes. Det er usikkert hva en kan få ut av det nye datasystemet for utlendingsforvaltningen (DUF), men hensikten er å kunne utarbeide denne type statistikk på en bedre måte enn i dag. En vil også kunne se når de innflyttede kommer i arbeid gjennom bruk av Arbeidsgiver/Arbeidstaker(A/A)-registeret, og der vil det etter hvert være informasjon både om yrke og næring. Dette omfatter også selvstendig næringsdrivende. Utdanningsinformasjon om dem som kommer til landet, og dermed innsikt i sammenhengen mellom yrke og utdanning, er ikke tilgjengelig i dag, og det fortsatt uklart i hvilken grad innvandringsmyndigheten vil samle inn slik informasjon. Dersom informasjon om utdanning ikke skaffes på denne måten, har ikke SSB alternative kilder til løpende informasjon.

For dem som oppholder seg i Norge, og som har en innvandrerbakgrunn fra vårt fokusområde, har vi den vanlige levekårsstatistikken og demografiske statistikken, hvor disse landene i prinsippet kan spesifiseres. Vi kan ikke publisere data om grupper hvor det er færre enn tre personer, men mer

detaljerte data kan under gitte forutsetninger stilles til rådighet for f. eks. Departementets forsknings- eller planleggingsformål. Vi kan gi løpende oversikter over antallet selvstendige, arbeidstakere og arbeidsledige, og de som er i arbeid kan fordeles etter næring og etter hvert også yrke. Deres deltaking i det norske utdanningssystemet har vi, og det kan gis en beskrivelse av deres høyeste fullførte utdanning, riktignok med betydelige andeler uoppgitt for de nyligst ankomne. Det kan gis informasjon fra inntektsstatistikken, hvor en i likhet med all annen inntektsstatistikk må basere seg på om lag to år gamle data. Det er altså mulig på regulær basis å gi den type informasjon om levekårene som vi benytter i dette notatet. Vi må ta et forbehold for de data som stammer fra Folke- og bolig tellingen 2001. Selv om den i all hovedsak baserer seg på registerkoplinger, gir den informasjon om den husholdningen den enkelte tilhører som vi ennå ikke har grunnlag for å hente ut av registre. I løpet av et par år bør også denne variabel være på plass.

Demografisk informasjon av samme art som vi bruker her kan også gis. Innvandrerbefolkningens størrelse gis for de vanlige demografiske grupperingene; alder, kjønn, ekteskapelig status, noe familiestatus. Det er også fordelinger etter botid, og for innvandrerbefolkningens gjenutvandring. Særlig det siste kan det være relevant å vie større oppmerksomhet i framtida.

Det er gitt generelle beskrivelser av innvandring til Norge og av innvandrerne som oppholder seg her blant annet i Byberg (2002), Lie (2002), Vassenden (1997), Østby (2002b), og i KRDs rapport til SOPEMI-OECD (KRD 2002).

Kildene til demografisk informasjon om de nye medlemslandene er dels Eurostat, dels Europarådet og dels FN. Alle tre har den fordel at de gir sammenliknbare tall for Norge, Norden og resten av Europa. Ingen av de tre kildene har egenproduserte data for noen land, men de samler inn primærdata som så bearbeides, og det gjøres en del estimerer der tall mangler eller er åpenbart gale. Siden tallene i utgangspunktet er hentet fra nasjonale statistiske kilder, er det overraskende at de forskjellige kildene gir såpass ulike tall som de gjør. For vårt prosjekt er ikke dette noe stort problem, men det er enkelte steder lagt vekt på å sammenlikne bare innenfor hver kilde, og ikke mellom dem.

2 Situasjonen i Norge, Norden, EØS og de nye medlemslandene

Vi skal i dette kapitlet sammenlikne demografisk utvikling og struktur i (noen av) EØS-landene og de nye medlemslandene. Videre skal vi beskrive flyttingene mellom landene slik den er registrert, og fordelingen av statsborgere fra de nye medlemslandene i EØS-området. Til slutt skal vi vise noe framskrivninger av befolkningen fram til 2050. Hensikten er å sette Norges forhold til de nye medlemslandene i et komparativt perspektiv, og få et bedre grunnlag for å forstå den detaljerte beskrivelsen av kontakten mellom Norge og disse landene som kommer i de neste kapitlene.

2.1 Demografisk utvikling

Foreløpige tall fra Eurostat for 2002 (tabell 2.1) viser at alle de mest aktuelle nye medlemslandene har negativ naturlig befolkningstilvekst; flere døde enn fødte. Blant EØS-landene gjelder det bare Tyskland, Hellas og Italia. EØS-området har likevel ikke en høyere naturlig tilvekst enn 0,9 promille, om disse foreløpige tallene viser seg å holde. De observerte tallene for de tidligere årene ligger på det samme nivået.

Alle landene i EØS unntatt Island var ventet å få nettoinnvandring i 2002, samlet 2,7 promille av folketallet. De baltiske landene og Polen hadde en viss netto utvandring, og Tsjekkia hadde mistet nesten en halv prosent av folketallet. Slike tall varierer mye fra år til år, og er nok ganske usikre, cf. det som tidligere er sagt om datakvalitet, men hovedtrekkene er likevel ganske stabile.

I sum hadde de åtte mest aktuelle medlemsland en nedgang i folketallet på et par promille, størst nedgang hadde Latvia med 7 promille. Bare Slovenia kunne vise til en oppgang, på en promille. Alle EØS-landene hadde befolkningsvekst. Tyskland kom dårligst ut med 1,4 promille, mens Irland med 12 promille vokste raskest. Anslaget for Norge var 7 promille, det dobbelte av EØS-områdets.

Tabell 2.1. Folketall 1.1. 2003 og demografiske nøkkeltall for EU, EFTA og søkerlandene. Siste tilgjengelige år

	Befolkning i 1 000 ¹ 01.01.2003	Naturlig tilvekst ¹ per 1 000	Netto flytting ¹ per 1 000	Samlet tilvekst ¹ per 1 000	SFT ² 2001	Forventet ² levealder 2000	
						Menn	Kvinner
EØS	381 972,5	0,9	2,7	3,6			
EU15	377 128,3	0,8	2,7	3,6			
Belgia	10 309,7	0,6	2,9	3,5	1,66 ³	74,6	80,8
Danmark	5 368,4	1,0	2,6	3,6	1,74	74,5	79,3
Tyskland	82 440,3	-1,4	2,8	1,4	1,42	75,0	81,0
Hellas	10 988,0	-0,4	3,2	2,8	1,29 ³	75,5	80,6
Spania	40 409,3	1,2	5,6	6,8	1,26	75,6	82,5
Frankrike	59 341,4	4,0	1,0	5,0	1,90	75,2	82,7
Irland	3 882,7	7,1	5,1	12,2	1,97	74,3	79,2
Italia	56 331,9	-0,3	2,7	2,3	1,24 ³	76,3	82,4
Luxemburg	444,1	3,6	6,7	10,3	1,66	74,8	81,1
Nederland	16 105,3	3,8	1,8	5,5	1,71	75,5	80,5
Østerrike	8 139,3	0,4	2,1	2,5	1,31	75,5	81,2
Portugal	10 335,6	0,3	6,7	7,0	1,46	73,2	80,0
Finland	5 194,9	1,3	1,1	2,4	1,73	74,2	81,0
Sverige	8 909,1	0,0	3,7	3,7	1,57	77,4	82,0
Storbritannia	58 928,4	0,9	1,8	2,7	1,63	75,5	80,2
Island	286,6	7,7	-1,3	6,4	1,95	78,0	81,4
Liechtenstein	33,5	5,9	5,9	11,9	1,20 ³	68,0	75,0
Norge	4 524,1	2,2	4,8	7,0	1,78	76,0	81,4
Sveits	7 261,2	1,4	6,2	7,5	1,41	77,0	82,6
10 søkerland	74 669,5	-1,1	-0,7	-1,8			
Kypros	705,5	4,4	4,9	9,3	1,86 ³	75,3	80,4
Tsjekkia	10 206,4	-1,5	-4,7	-6,1	1,14	71,7	78,4
Estland	1 361,2	-3,9	-0,7	-4,6	1,34	65,3	76,3
Ungarn	10 174,9	-3,6	1,6	-1,9	1,31	67,4	75,9
Latvia	2 345,8	-5,3	-2,0	-7,3	1,21	65,0	76,1
Litauen	3 475,6	-3,1	-1,5	-4,6	1,30	67,1	77,5
Malta	394,6	1,9	2,3	4,2	1,45	76,3	80,4
Polen	38 632,5	-0,2	-0,5	-0,6	1,29	69,7	77,9
Slovakia	5 379,0	-0,3	0,1	-0,2	1,20	69,2	77,4
Slovenia	1 994,0	-0,4	1,5	1,1	1,21	72,3	79,7
Bulgaria	7 845,3	-5,6	-	-5,6	1,24	68,5	75,1
Romania	22 391,7	-2,8	0,0	-2,8	1,24	67,7	74,6

¹ Eurostat (2002c): Statistics in Focus 2002/25, foreløpige tall for 2002.

² Council of Europe (2002): Recent demographic developments in Europe.

³ 2000.

I tabell 2.1 har vi også tatt inn de siste tall for fruktbarhet og levealder. Samlet fruktbarhetstall (SFT, en tilnærming til barnetall per kvinne) var i EØS-området mellom 1,2 og nesten 2,0. I tillegg til Irland og Island, er nå Frankrike på topp, og også Norge (1,78) ligger klart over gjennomsnittet. De nye medlemslandene med Malta og Kypros som unntak, ligger mellom 1,1 og 1,3, altså betydelig lavere enn de fleste EU-land. Polen har lenge hatt et fruktbarhetsmønster som kan sies å ha vært preget av den katolske kirke, men også her var SFT under 1,3 i 2001. Etter Murens fall er fruktbarheten i det tidligere Øst-Europa sunket til nivåer under det noe vesteuropeisk land har opplevd. Det er sannsynlig at dette er resultat blant annet av en forbigående usikkerhet knyttet til den nye politiske og økonomiske virkeligheten, men det er foreløpig lite som tyder på en snarlig oppgang. Selv ikke Kypros og Malta har lenger en fruktbarhet over de andre europeiske landene.

Vi har tall for forventet levealder ved fødselen for menn og kvinner fra 2000. EU-landene har alle i hovedsak en økning i levealderen for begge kjønn. For menn ligger den mellom 73,2 år i Portugal og 77,4 i Sverige, for kvinner mellom vel 79 år (Irland og Danmark) og vel 82,5 (Frankrike, Spania og Italia). I de nye medlemslandene i Øst er levealderen betydelig lavere. Her varierer den for menn mellom 65 år i Latvia og 72,3 i Slovenia, mens den for kvinner varierer mindre, mellom 74,6 i Romania og 79,7 i Slovenia. Ingen grupper i de nye medlemslandene, kvinner i Slovenia unntatt, kommer opp på nivået til de dårligste EU-landene. Median levealder i de 10 nye medlemslandene i øst under ett er omtrent 68 år for menn og 77 år for kvinner. Dette tilsvarer det levealderen var i Norge rett etter krigen for menn, og omkring 1970 for kvinner.

2.2 Demografisk struktur

De ti nye medlemslandene hadde ved inngangen til 2002 nesten 75 millioner innbygger, hvorav 74 tilhørte de åtte mest aktuelle landene i Øst-Europa. Legger vi til Bulgaria og Romania, kommer vi opp i 105 millioner mennesker i de nye medlemslandene. Aldersfordelingen varierer en god del mellom disse landene, særlig avhengig av når den store fruktbarhetsnedgangen satte inn. Som tabell 2.1 viser er fruktbarheten svært lav i alle landene, unntatt Kypros. I tabell 2.2 ser vi at Polen og Slovakia har den yngste befolkningen med 27,5 prosent under 20 år, mens Tsjekkia og Slovenia har knapt 23 prosent. EUs gjennomsnitt er 23 prosent, med alle de nordiske landene høyere, og Norge på topp blant dem med 26 prosent barn og unge i befolkningen. Vi skal se i avsnitt 2.6 hvordan dette kan tenkes å utvikle seg. For en grundig behandling av søkerlandenes demografi, se Dobritz og Philipov (2002).

Når det gjelder antall gamle (80 år og over) er ingen av de nye medlemslandene (ennå) oppe på EUs gjennomsnitt (tabell 2.2), men Latvia og Estland ligger ikke langt etter. Vi ser at Tyskland har en klart eldre befolkning enn EUs gjennomsnitt. På grunn av høy fruktbarhet inntil nylig, er andelen over 60 år i Polen foreløpig bare 16,7 prosent. En grunn til at de nye medlemslandene har lavere andel gamle enn mange EU-land er at forventet levealder i de nye landene er betydelig lavere enn i Vest-Europa, som det fremgikk av tabell 2.1. Levealderen har dessuten vært synkende i en del av landene i lange perioder etter 1991, og viser at landene har betydelig problemer knyttet til helse og sosiale forhold.

Tabell 2.2. Befolkningsstruktur i enkelte EØS-land og søkerlandene 1.1. 2001

	Innbyggertall i 1 000	Andel (prosent)			
		0-19 år	20-59 år	60-79 år	80 år og over
EU-15	378 036,3	23,1	55,3	18,0	3,6
Norge	4 503,4	25,9	54,8	14,9	4,4
Danmark	5 349,2	23,8	56,4	15,8	4,0
Finland	5 181,1	24,5	55,6	16,5	3,4
Sverige	8 882,8	24,1	53,7	17,1	5,1
Tyskland	82 259,5	21,1	55,3	19,8	3,8
Østerrike	8 121,3	22,6	56,4	17,3	3,6
Tsjekkia	10 295,3	22,9	58,7	16,0	2,4
Estland	1 366,7	25,4	53,4	18,6	2,6
Ungarn	10 200,0	23,6	56,7	17,2	2,4
Latvia	2 366,1	24,9	53,6	18,9	2,6
Litauen	3 493,8	26,6	54,6	16,3	2,5
Polen	38 644,2	27,5	55,8	14,7	2,0
Slovakia	5 378,8	27,4	57,1	13,6	1,9
Slovenia	1 990,1	22,6	58,0	17,0	2,4
Kypros	759,1	30,8	53,6	13,1	2,5
Malta	391,4	27,2	55,9	14,5	2,4
Bulgaria	8 149,5	22,3	55,9	19,5	2,2
Romania	22 430,5	25,4	55,8	17,1	1,8

Kilde: Eurostat (2002a): European Social Statistics, Demography.

Andelen i den mest yrkesaktive alder (20-59 år) ligger i de nye medlemslandene rundt EUs gjennomsnittsnivå. Men fordelingen på gamle og unge varierer altså mer.

Ut fra tabell 2.1 og 2.2 kan det synes som om landene i Øst-Europa ikke har så stort utvandringspotensial som en lett kan tro. Den demografiske vekstkraften er betydelig lavere enn i Vest-Europa. Det skal vi komme tilbake til i avsnitt 2.6.

2.3 Flytting mellom Norden og de nye medlemslandene

Gjennomgående er flyttestatistikken i Europa langt dårligere enn den burde være ut fra de behov den skal dekke. Analyser fra ECE og Eurostat viser at de landene som har godt vedlikeholdte sentrale personregistre er de eneste som har en god nok registrering av flytting. De nye medlemslandene har svært varierende datakvalitet på dette området.

Tabell 2.3.1a viser flyttingen mellom EØS-landene og de 12 nye medlemmene for 2001. Denne tabellen tar utgangspunkt i EØS-landene registreringer. Da mangler denne kilden tall for 7 av de 18 landene. Manglene skyldes dels at statistikken ikke lages (som Frankrike og Spania), og dels at data ikke er levert i tide til å komme med i Europarådets publikasjon. Med enkelte små unntak, viser det seg at

Tabell 2.3.1. Nettoflytting mellom EØS-landene og søkerlandene. 2001

Tilflyttings-land	Opprinnelsesland													
	I alt	Europa	Tsjekkia	Estland	Ungarn	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Kypros	Malta	Bulgaria	Romania
Norge	7 955	819	6	101	40	79	175	362	37	0	0	-4	87	153
Danmark	12 004	750	47	42	67	120	266	295	-3	-1	1	-1	64	149
Finland	5 802	2 610	18	959	43	51	34	48	13	0	0	2	29	78
Island	968	595	-7	19	2	25	145	243	18	1	-1	0	9	17
Sverige	28 654	11 376	55	220	103	123	168	669	32	14	-1	5	100	240
Østerrike	17 274	13 213	33	7	494	23	31	357	704	-88	3	5	414	879
Belgia (ikke tall)														
Frankrike (ikke tall)														
Tyskland	167 120	69 505	2 884	432	1 899	748	1 685	22 696	2 157	-62	56	-4	3 714	8 110
Hellas (ikke tall)														
Irland	26 300													
Italia (ikke tall)														
Luxemburg	3 311	2 885	14	7	40	1	4	41	2	-2	0	0	25	20
Nederland	74 110	22 328	259	34	339	45	97	1 077	222	38	8	10	283	587
Portugal (ikke tall)														
Spania (ikke tall)														
Storbritannia	86 808	9 340	-635	0	1 838	0	73	877	-2 197	-883	1 277	853	0	0
Sveits	41 685	21 489	326	21	217	102	78	427	317	-6	3	11	273	601

Tilflyttings-land	Opprinnelsesland													
	I alt	Europa	Tsjekkia	Estland	Ungarn	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Kypros	Malta	Bulgaria	Romania
Norge			-5	(ikke tall)	-139	2	5	45	-1	-	(ikke tall)	-	(ikke tall)	2
Danmark			9		-20	1	17	78	-4	5				-
Finland			12		-98	11	-20	9	0	3				4
Island			7		-4	0	1	9	1	3				2
Sverige			-17		-42	25	44	93	-8	-7				40
Østerrike			104		-121	3	16	483	119	-44				99
Belgia			19		-29	4	8	31	-4	-4				82
Frankrike			74		-154	7	3	35	-2	-2				362
Tyskland			231		-653	27	553	14 723	53	-49				647
Hellas			62		4	0	2	16	-1	-				66
Irland			2		-18	0	75	5	-6	0				126
Italia			41		-75	3	20	56	-1	-29				1 405
Luxemburg			46		-1	0	-1	5	0	-				9
Nederland			6		-62	11	23	179	0	-3				48
Portugal			-		-2	0	19	4	1	0				14
Spania			6		-14	1	95	65	2	-1				609
Storbritannia			36		-105	18	135	-38	5	-6				71
Sveits			-36		-68	-1	9	5	-4	-1				83
I alt			8 551		-17 976	5 159	2 559	16 743	-1 012	-2 992		-399		-429
Europa			9 541		-15 582	5 120	1 644	14 916	-807	-2 849		-		-4 809

Kilde: Council of Europe. Recent demographic developments in Europe, 2002.

Tabell 2.3.2. Inn-, ut- og nettoflytting mellom de nordiske land og søkerlandene, 1999 og 2001

Tilflyttings-land	Opprinnelsesland													
	I alt	Europa	Tsjekkia	Estland	Ungarn	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Kypros	Malta	Bulgaria	Romania
Norge	41 841	27 612	63	85	83	116	104	279	46	10	18	5	80	132
Innflytting	22 842	16 735	37	40	50	59	40	95	18	1	15	7	15	28
Utflytting	18 999	10 877	26	45	33	57	64	184	28	9	3	-2	65	104
Danmark	50 236	38 194	107	214	179	337	452	602	61	13	3	2	105	215
Innflytting	41 340	36 640	72	228	124	287	298	404	19	7	0	0	37	76
Utflytting	8 896	1 554	35	-14	55	50	154	198	42	6	3	2	68	139
Finland	14 744	12 311	19	587	119	36	18	39	16	0	1	1	21	55
Innflytting	11 966	11 456	7	152	22	14	4	16	2	0	2	0	10	4
Utflytting	2 778	855	12	435	97	22	14	23	14	0	-1	1	11	51
Sverige	49 839	32 943	55	211	166	134	102	673	28	18	9	2	103	246
Innflytting	35 705	31 711	15	43	65	15	19	164	7	8	9	1	15	38
Utflytting	14 134	1 232	40	168	101	119	83	509	21	10	0	1	88	208
Nettoflytting														

Tilflyttings-land	Opprinnelsesland													
	I alt	Europa	Tsjekkia	Estland	Ungarn	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Kypros	Malta	Bulgaria	Romania
Norge	34 264	19 834	62	143	79	130	216	483	58	7	-	14	107	179
Innflytting	26 309	19 015	56	42	39	51	41	121	21	7	-	18	20	26
Utflytting	7 955	819	6	101	40	79	175	362	37	0	-	-4	87	153
Nettoflytting														
Danmark	55 984	39 500	144	233	164	445	831	730	64	21	4	3	109	250
Innflytting	43 980	38 750	97	191	97	325	565	435	67	22	3	4	45	101
Utflytting	12 004	750	47	42	67	120	266	295	-3	-1	1	-1	64	149
Nettoflytting														
Finland	18 955	15 162	28	1 090	104	62	39	62	17	0	1	2	35	92
Innflytting	13 153	12 552	10	131	61	11	5	14	4	0	1	0	6	14
Utflytting	5 802	2 610	18	959	43	51	34	48	13	0	0	2	29	78
Nettoflytting														
Sverige	60 795	40 265	80	271	167	157	213	809	48	21	3	9	119	287
Innflytting	32 141	28 889	25	51	64	34	45	140	16	7	4	4	19	47
Utflytting	28 654	11 376	55	220	103	123	168	669	32	14	-1	5	100	240
Nettoflytting														

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk, Council of Europe, 2002.

EØS-landene har nettoinnvandring fra nesten alle de nye medlemslandene i 2001. Dette er vel som en kunne vente, men det er også verdt å merke seg at de registrerte tallene gjennomgående er relativt små, med polakker til Tyskland som det klareste unntaket. Flyttingen til Norge er ikke helt ubetydelig når vi sammenlikner med andre små EØS-land, men det er altså ikke store strømmer involvert nesten noen steder. Andre, mindre standardiserte kilder kunne nok vært brukt til å finne noen flere tall for tabell 2.3.1a, men det som kan hentes ut viser helt klart at alle registrerte strømmer er små. Mange tall er mindre enn ti, og bare fra Kypros til Hellas er det registrert over 100 flyttere, men der var det så mange som 1 930 i 1999.

Ved å sammenlikne tabell 2.3.1a med 2.3.1b, som er satt opp ut fra de nye medlemslandenes statistikk, ser vi at fortegnet på flyttestrømmene stort sett er det samme i de to tabellene. En er altså enige om at det går nettoflyttinger fra de nye til EØS. Tallene som er basert på de nye landenes statistikk er gjennomgående lavere enn de tallene EØS-landene gir for de samme strømmene. F. eks. sier SSB at nettoinnvandringen fra Polen til Norge var 362 i 2001, mens det i følge polske kilder var bare 45. Det er størst avvik for Ungarn, som basert på egen statistikk tilsynelatende har en systematisk nettoinnvandring fra alle EØS-land. Dette er det grunn til å tro kan ha med justeringer av folketallet å gjøre, og ikke representerer et korrekt bilde av Ungarns flyttemønster overfor EØS-landene.

Blant de nye medlemslandene er det nettoutvandring av betydning til Norden fra de baltiske land og Polen. Når en sammenlikner 1999 med 2001, er det gjennomgående en økning både i brutto- og nettotall. Den største enkeltstrøm er fra Estland til Finland, med netto 959 i 2001 og 435 i 1999. Ellers har Polen de største tallene, men tross alt ikke mer enn 900 i 1999 og 1400 i 2001 i nettoutvandring til Norden. Fra de andre landene var det bare noen få hundre.

I Europa betyr Tyskland klart mest som flyttemål for Polen, men for de baltiske land er nettoutvandringen til Norden av omtrent samme størrelsesorden som til Tyskland. Av de land det er tall for i 2.3.1a, er Norden og Tyskland de viktigste flyttemål for Baltikum og Polen. De andre EØS-landene betyr mindre for disse fire landene, men mer for de fire andre nye i Øst. For flyttere fra Bulgaria og Romania er bildet mer som for Polen og Baltikum, etter Tyskland betyr de nordiske landene mye som flyttemål. Det er altså ikke bare geografisk nærhet som er viktig.

Tabell 2.3.2a og b viser antall flyttere mellom hvert av de nordiske land og de tolv nye medlemmene i 1999 og 2001, og ikke bare nettostrømmene som i 2.3.1. Vi ser at i Norden er Sverige mye større enn de tre andre landene, og det er naturlig nok gjennomgående flere som flytter fra enn til de nye medlemslandene. Likevel viser tabell 2.3.2a og b at Danmark har relativt mye flytting med Latvia og særlig Litauen, og at Sverige betyr tilsvarende lite for dem. Det er nesten like mange som flytter fra Polen til Danmark som til Sverige, men tilbakeflyttingen fra Danmark til Polen er klart større.

Norges rolle i dette bildet er forholdsvis beskjeden. Vi har årlig hatt en nettoinnvandring på noen få hundre fra disse landene. Tallene har riktignok vært noe stigende over tid, men selv i 2001 kommer vi ikke opp i en større samlet nettoinnvandring fra Polen og Baltikum enn på 700, halvparten fra Polen. Når nettotallet for Danmark var like stort som for Norge i 1999 og 2001, viser det at Norge til tross for lengre avstand og tradisjonelt mindre tette kontakter, faktisk spiller en viss rolle som flyttemål. I forhold til Bulgaria og Romania betyr Norge mer enn Danmark, men noe mindre enn Sverige. Vi kommer i kapittel 3.1 og 3.2 nærmere inn på flyttingene mellom Norge og de nye medlemslandene.

2.4 Fordelingen av statsborgere fra de nye medlemslandene

Tabell 2.4a og b viser fordelingen av statsborgere fra de nye medlemslandene mellom EØS-landene i 1991 og 2002. Sammenliknbare tall for alle landene for annet enn statsborgerskap er ikke mulig å gi. De baltiske landene var ikke selvstendige 1.1. 1991, og er derfor ikke med da. Tsjekkoslovakia var ett land i 1991. Til tross for den betydelige innvandringen som har vært til Vest-Europa på 1990-tallet er det noen land som har hatt nedgang i antallet utenlandske statsborgere som følge av at mange har skiftet statsborgerskap. Dette viser at statsborgerskap ikke er et godt nok analytisk mål, men det er altså det eneste tilgjengelige for sammenlikning.

Bildet fra 2.4b har mye til felles med bildet av flyttingen vi gav i forrige avsnitt. Flest estlendere er det i Finland, ellers er det i særklasse Tyskland som har de fleste statsborgere fra de nye medlemslandene. En medvirkende årsak til dette er selvfølgelig at det er relativt vanskelig å få tysk statsborgerskap, mens majoriteten av f. eks. polsk opprinnelse i Norge og Sverige etter hvert blir naturalisert.

Tabell 2.4. Utenlandske statsborgere i EØS-landene og fra de nye medlemslandene. 1991 og 2002

A. 1.1. 1991

Tilflyttingsland	Befolkningen i alt		Prosent	Opprinnelsesland													
	I alt	Europa		Tsjekkia	Estland	Ungarn	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Kypros	Malta	Bulgaria	Romania		
Norge	4 249 830	143 304	3,3	72 858	-	233	-	2 854	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Danmark	5 146 469	160 641	3,1	99 032	2	294	1	4 709	-	-	-	13	147	774	-	-	-
Finland	4 998 478	26 255	0,5	18 106	-	308	-	582	-	-	16	4	159	83	-	-	-
Island ¹	255 866	4 810	1,9	3 256	31	17	-	249	-	-	-	-	-	13	-	-	-
Sverige	8 590 630	483 704	5,6	333 293	-	3 155	-	15 672	-	-	218	63	1 103	5 313	-	-	-
Østerrike	7 768 944	517 690	6,7	467 013	11 318	10 556	-	18 321	-	-	128	10	3 582	18 536	-	-	-
Belgia	9 986 975	895 910	9,0	650 086	441	753	-	4 938	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Frankrike ²	56 577 000	3 596 602	6,4	1 664 190	2 433	2 736	-	47 127	-	-	288	152	968	5 114	-	-	-
Tyskland	79 753 227	4 978 115	6,2	4 103 108	31 695	31 627	-	220 443	-	-	1 197	271	5 670	21 201	-	-	-
Hellas	10 200 104	167 276	1,6	112 203	738	291	-	9 624	-	-	14 651	73	2 413	12 918	-	-	-
Irland ³	3 520 977	88 000	2,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Italia	56 744 119	533 450	0,9	161 519	1 168	1 151	-	6 328	-	-	-	520	852	3 119	-	-	-
Luxembourg	384 400	115 365	30,0	107 716	73	56	-	364	-	-	4	-	40	102	-	-	-
Nederland	15 010 445	692 429	4,6	402 650	530	1 037	-	4 052	-	-	-	-	358	1 339	-	-	-
Portugal	9 877 480	107 767	1,1	31 412	-	52	-	107	-	-	2	3	309	28	-	-	-
Spania	38 874 573	406 042	1,0	268 417	-	188	-	613	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Storbritannia ⁴	57 684 514	1 892 000	-	1 014 000	1 000	3 000	-	34 000	-	-	16 000	13 000	-	-	-	-	-
Sveits	6 757 188	1 129 513	11,3	1 039 164	5 882	4 722	-	5 264	-	-	183	78	641	2 404	-	-	-

¹ Per 1.12. 1990. ² Mars 1990. ³ I alt³ per 1.1. 1990. ⁴ Per 1.4. ⁵ 1990, men "befolkningen i alt" 1.1.1991.

B. 1.1. 2002

Tilflyttingsland	Befolkningen i alt		Prosent	Opprinnelsesland													
	I alt	Europa		Tsjekkia	Estland	Ungarn	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Kypros	Malta	Bulgaria	Romania		
Norge	4 524 066	185 863	4,1	115 691	187	308	397	2 205	169	13	35	22	464	585	-	-	-
Danmark	5 368 354	266 729	5,0	160 566	254	445	860	5 735	127	50	25	22	426	1 176	-	-	-
Finland	5 194 901	98 557	1,9	68 276	187	708	276	743	71	10	23	10	308	546	-	-	-
Island	286 575	9 850	3,4	6 939	32	49	69	317	42	8	-	1	62	61	-	-	-
Sverige	8 909 128	475 986	5,3	320 709	471	2 727	780	15 511	363	627	101	52	805	2 495	-	-	-
Østerrike ^{3,4}	8 121 345	766 055	9,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belgia ²	10 263 414 ³	897 110	-	666 940	423	1 089	109	6 749	317	180	65	72 ¹	929	2 311	-	-	-
Frankrike ¹	59 344 025	3 263 186	5,5	1 559 404	1 694	2 961	336	33 758	1 159	786	254	181	3 360	10 510	-	-	-
Tyskland ³	82 259 540	7 296 817	8,9	5 857 791	24 361	54 437	7 915	301 366	14 657	18 766	965	356	34 359	90 094	-	-	-
Hellas ⁵	10 564 700 ³	165 444	-	104 585	712	39	71	5 246	361	29	133	52	7 043	6 078	-	-	-
Irland ^{3,5}	3 826 159	152 200	4,0	-	-	609	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Italia ¹	56 305 568 ³	1 116 394	-	428 501	2 889	2 832	222	22 309	1 053	1 705	342	766	4 861	29 970	-	-	-
Luxembourg ³	439 539	162 285	36,9	154 201	97	143	8	666	74	58	3	14	113	355	-	-	-
Nederland	16 105 285	690 393	4,3	346 937	1 382	1 719	188	6 312	915	193	51	98	1 074	2 094	-	-	-
Portugal	10 335 559	223 602	2,2	66 973	43	134	12	245	14	13	-	4	431	507	-	-	-
Spania ²	40 409 330	923 879	2,3	430 445	1 034	607	79	8 164	341	103	89	63	3 031	6 410	-	-	-
Storbritannia ²	59 053 621	2 281 000	3,9	1 057 000	9 000	6 000	-	28 000	-	-	11 000	-	1 000	-	-	-	-
Sveits ³	7 258 517	1 457 802	20,1	1 279 350	3 734	3 646	422	4 482	2 252	2 741	104	84	1 932	3 132	-	-	-

¹ 1999. ² 2000. ³ 2001. ⁴ Bare totalfall etter 1991. ⁵ Per 1.4. ⁶ 1998.

Kilde: Council of Europe (2002): Recent demographic developments in Europe.

I de nordiske landene er det flest fra Latvia og Litauen i Danmark, men igjen vil det bety noe at naturalisering er vanligere i Norge og Sverige enn i Danmark. Endringene fra 1991 til 2002 beskriver en reell økning i Tyskland, hvor antall polske statsborgere hadde økt fra 220 000 til over 300 000. I de nordiske landene og i Frankrike vil en reell økning i antall personer fra de nye medlemslandene kunne forsvinne helt på grunn av naturaliseringer.

2.5 Økonomisk vekst og arbeidsløshet

Innenfor rammen av dette prosjektet har vi ikke mulighet til å gjøre noen grundige sammenlikninger av levestandard mellom de nye medlemslandene og de gamle. I utgangspunktet er forskjellene i lønnsnivå og økonomisk levestandard svært store. Vi skal i dette avsnittet se litt på ulikheter i arbeidsløshet og i relativ økonomisk vekst.

Arbeidsløsheten er lavere i Norge enn i våre naboland, og bare halvparten av nivået i EU. Sammenlikningene baserer seg på standardiserte arbeidskraftundersøkelser i alle landene. Tyskland ligger nå over EUs gjennomsnittsnivå (se tabell 2.5.1). Arbeidsløsheten i de nye medlemslandene er til dels enda mye høyere. Høyest er den i Polen og Slovakia med 18-19 prosent. De baltiske statene ligger mellom 12 og 16 prosent, mens Ungarns og Slovenias arbeidskraftundersøkelser viser under 6 prosent. Ungdomsarbeidsledigheten er relativt stor i Norge (12 prosent), men i Polen er arbeidsløsheten hele 40 prosent blant 15-24 åringene. Sett i dette perspektivet vil det være svært store grupper potensielle utvandrere fra disse landene til Norden og Vest-Europa. Men vi skal samtidig huske at det har vært og er store forskjeller i arbeidsløshet og økonomiske levevilkår også innenfor EØS. Selv om det her er fri bevegelse av arbeidskraft, er det ikke blitt flyttestrømmer som svarer til forskjeller i arbeidsløshet og inntektsnivå.

Tabell 2.5.1. Arbeidsløse¹ og arbeidsløshet i enkelte EØS-land og søkerlandene i 2001

	Arbeidsløse ¹	Prosent arbeidsløse ²		
	i 1 000	I alt	15-24 år	25-64 år
EU15	12 735	7,3	14,0	6,5
Norge	88	3,7	12,2	2,3
Danmark	118	4,2	8,3	3,5
Finland	276	10,3	26,6	7,5
Sverige	239	5,5	9,5	5,1
Østerrike	154	4,0	6,0	3,7
Tyskland	3 078	7,8	7,8	7,9
Tsjekkia	409	8,0	16,3	6,9
Estland	87	12,4	24,5	11,1
Ungarn	231	5,7	10,5	5,0
Litauen	293	16,5	30,9	15,2
Latvia	145	13,1	22,9	12,1
Polen	3 208	18,4	41,5	15,6
Slovenia	55	5,7	15,7	4,6
Slovakia	509	19,4	38,9	15,9
Kypros	12	4,0	8,4	3,5
Malta	-	-	-	-
Bulgaria	684	19,9	39,3	17,7
Romania	758	6,6	17,6	5,7

¹ Arbeidsløse følger Eurostats AKU definisjon, lik i alle land.

² Prosenten er regnet av den aktive befolkningen i hver gruppe; sum av sysselsatte og arbeidsløse personer.

Kilde: Eurostat (2002d og e): Statistics in Focus 2002/19 og 20.

Eurostat samler statistikk over sentrale økonomiske størrelser for alle medlemsland, både gamle og de nye. Slike tall er i stor grad påvirket av valutakurser og ulike kjøpekraft landene i mellom. For å gi grunnlag for mer reelle sammenlikninger, samordner de også undersøkelser som gir kjøpekraften i de enkelte landene. Disse brukes blant annet til å korrigere de enkelte lands brutto nasjonalprodukt for forskjeller i kjøpekraft. Tabell 2.5.2 har en kolonne som viser slike korrigerte BNP-tall. De 15 EU-medlemmenes gjennomsnittstall er satt til 100.

Av de landene som er tatt inn i tabellen, ser vi at Norge har den største kjøpekraften i 2002, med 140. Blant de nordiske medlemslandene kommer Danmark relativt godt ut med 114, mens de andre EU-landene som er tatt med her kommer like over 100. Av de landene som ligger nærmest Norden, har Polen, Estland og Litauen omtrent 40, mens Latvia er på 34. Det betyr at målt i realøkonomiske forskjeller, er Norge som nasjon 3,5 til fire ganger rikere enn Polen og Baltikum. Forskjellene til de to landene i neste pulje (Bulgaria og Romania) er enda større. Sterkest økonomisk av de nye landene er

Slovenia, som med 70 er over Hellas og på nivå med Portugal. For Slovenia ville nok ikke Norge i noe fall være et særlig aktuelt flyttemål.

Tabell 2.5.2. BNP per innbygger, justert for kjøpekraft, 2002, og hvordan hvert lands avstand fra EU-15 gjennomsnittet har endret seg fra 1995 og 2000

	Relativt BNP per capita 2002	Endring 2000-2002	Endring 1995-2002
EU15	100	0	0
Norge	140,6	-7,0	19,7
Danmark	113,8	-3,4	-2,2
Finland	102,1	-1,1	11,3
Sverige	101,8	-4,8	-1,3
Østerrike	110,0	-4,3	-1,2
Tyskland	102,8	-3,6	-6,8
Tsjekkia	58,6	2,0	-3,7
Estland	39,8	-0,6	6,1
Ungarn	52,2	2,2	6,6
Litauen	39,9	3,9	7,8
Latvia	34,0	2,9	9,3
Polen	41,1	0,4	6,7
Slovenia	69,6	2,0	6,6
Slovakia	47,4	0,1	1,4
Bulgaria	25,0	-0,7	-8,0
Romania	24,4	0,9	-3,6

Kilde: Eurostat (2003) GNP per capita.

Vi har i tabell 2.5.2 to kolonner som viser hvordan de relative økonomiske forholdene har utviklet seg de siste årene. De viser hvordan hvert lands kjøpekraftskorrigerte BNP per capita i forhold til EU-15s gjennomsnitt har forandret seg fra 1995 til 2002 og fra 2000 til 2002. F. eks. hadde Norge i 1995 et kjøpekraftskorrigert BNP på 120,9 av EUs gjennomsnitt, mens tallet i 2000 var 147,6 og i 2002 140,6. Dermed er oppgangen fra 1995 til 2002 på 16,7 poeng, og nedgangen fra 2000 på 7,0 poeng. Vi ser at de fleste nye medlemslandene i første utvidelsesrunde har minsket avstanden til EUs gjennomsnitt, både fra 1995 og fra 2000. Særlig i forhold til Tyskland, som har hatt en betydelig økonomisk stagnasjon i perioden, er avstanden blitt redusert. Likevel, dersom EU-medlemskapet ikke fører til en meget sterk økonomisk vekst hos de nye landene, vil det ta mange år før forskjellene eventuelt forsvinner.

Både når det gjelder arbeidsmarked og økonomisk styrke er det altså meget store forskjeller mellom Norden, og særlig Norge, og alle de nye medlemslandene. Det er også store forskjeller internt i dagens EØS-område, uten at dette fører til store bevegelser av arbeidstakere fra fattigere til rikere land. Det er selvfølgelig mange barrierer mot slike bevegelser også, knyttet til manglende kjennskap til mulighetene, språkproblemer, kostnader, usikkerhet etc., slik at enkle modeller som baserer seg bare på økonomiske forskjeller ikke kan brukes til å forutsi strømmene. Likevel, det er såpass store forskjeller, såpass korte avstander og såpass tette kontakter mellom særlig den nordlige del av det nye medlemsområdet og Norge at vi gjør klokt i å vente en viss tilstrømning.

2.6 Befolkningsframskrivinger

Vi så i innledningen til dette kapitlet at de nye medlemslandene i øyeblikket har en negativ befolkningsutvikling. Vi vet ikke om denne utviklingen fortsetter, men mye taler for at den gjør det. Tabell 2.6 gir resultatene fra FNs befolkningsframskrivinger fra år 2000, publisert i deres World Population Prospects vol I og II (UN 2001). Disse framskrivingene er laget med samme metoder for alle land, og det er forsøkt så langt som mulig å gjøre de beste anslag for framtidens fruktbarhet, dødelighet og inn- og utvandring. Anslagene er satt opp på en enhetlig måte, og påvirkes ikke i samme grad som nasjonale framskrivinger av forskjeller i optimisme eller pessimisme fra land til land.

Disse framskrivingene gir som resultat at alle de nye medlemslandene vil ha nedgang i folketallet fram til 2020, varierende fra nesten balanse i Slovakia til ned 20 prosent i Estland og Bulgaria (tabell 2.6). Fram til 2050 ventes nedgangen bare å akselerere, og bli på mellom 13 og nesten 50 prosent fra 2000. Estland og Bulgaria ventes å komme dårligst ut. Den vesentligste årsaken til stor nedgang er høy dødelighet og lav fruktbarhet, utvandringene har mindre å si.

Også for de nordiske landene ventes en liten nedgang fram mot 2050, og Tyskland har en mer negativ utvikling, på linje med de best stilte (Slovakia og Polen) blant de nye medlemslandene. Vi synes altså å gå inn i en periode hvor det nesten bare er Norge av landene i tabell 2.6 som vil ha vekst i folketallet. Vi

vil derfor i de nærmeste årtier ha et demografisk "behov" for innvandring som er lavere enn det resten av Europa vil ha.

Tabell 2.6. Befolkningsframskrivinger for de nye medlemslandene og noen EØS-land for 2020 og 2050. Medium variant

	Folketall i 1 000			Vekstprosent		Prosent 60 år og over			Forsørgelsesrate ¹		
	2000	2020	2050	2000-2020	2000-2050	2000	2020	2050	2000	2020	2050
Tsjekkia	10 272	9 895	8 429	-3,7	-17,9	18,4	27,9	40,1	43	51	86
Estland	1 393	1 127	752	-19,1	-46,0	20,2	25,0	35,9	47	48	74
Ungarn	9 968	9 021	7 486	-9,5	-24,9	19,7	26,5	36,2	46	49	77
Latvia	2 421	2 161	1 744	-10,7	-28,0	20,9	25,9	37,5	47	47	76
Litauen	3 696	3 483	2 989	-5,8	-19,1	18,6	24,3	37,3	49	45	77
Polen	38 605	37 741	33 370	-2,2	-13,6	16,6	24,8	35,6	46	48	77
Slovakia	5 399	5 384	4 674	-0,3	-13,4	15,4	22,9	36,8	45	44	73
Slovenia	1 988	1 890	1 527	-4,9	-23,2	19,2	29,1	42,4	42	50	89
Kypros	784	885	910	12,9	16,1	15,7	22,5	29,9	53	55	66
Malta	390	416	400	6,7	2,6	17,0	27,0	33,6	48	59	73
Bulgaria	7 949	6 467	4 531	-18,6	-43,0	21,7	26,2	38,6	47	46	78
Romania	22 438	21 026	18 150	-6,3	-19,1	18,8	22,4	34,2	46	45	72
Norge	4 469	4 733	4 880	5,9	9,2	19,6	26,5	32,3	54	55	73
Danmark	5 320	5 365	5 080	0,8	-4,5	20,0	27,6	31,8	50	55	70
Finland	5 172	5 165	4 693	-0,1	-9,3	19,9	30,2	34,4	49	60	75
Sverige	8 842	8 571	7 777	-3,1	-12,0	22,4	30,5	37,7	55	58	80
Tyskland	82 017	79 864	70 805	-2,6	-13,7	23,2	29,9	38,1	47	53	77

¹ Forsørgelsesrate = (Antall personer i alder 0-14 + antall 65+ / Antall personer 15-64) x 100.

Kilde: UN 2001.

Andelen gamle i befolkningen fram mot 2050 viser en slik utvikling som vi skulle vente. Fra en situasjon i år 2000 med vel 20 prosent av EU-landenes befolkning over 60 år, vil andelen bli nesten 30 prosent i 2020, og langt oppe på 30-tallet i 2050. De nye medlemslandene har 15-20 prosent over 60 år nå, det vil bli om lag 25 prosent i 2020, fortsatt lavere enn mange av dagens EU-land på det tidspunktet. FNs framskrivinger sier at i 2050 vil 35-40 prosent av befolkningen i de nye medlemslandene være over 60 år, mest i Slovenia og Tsjekkia med over 40 prosent. Tallet for Norge anslås til sammenlikning å bli 32 prosent.

Forsørgelsesbyrden er relativt sett noe gunstigere for de nye medlemslandene sammenliknet med Norden og Tyskland fordi det er svært små barnekull som til en viss grad kompenserer for den store andelen gamle. Alle landene ventes i løpet av første halvdel av dette århundret å gå fra en situasjon hvor antallet barn og gamle (alder 0-19 og alder 60 år og over) utgjør omtrent halvparten av antallet i yrkesaktiv alder (20-59) til en situasjon hvor barn og gamle utgjør tre firedeler eller mer av dette antallet.

Mens arbeidet med dette notatet har pågått, har FN lagt ut på nett nye framskrivinger, som de gjør annet hvert år (UN 2003). Det er ikke store endringer på kort sikt, men tallene for 2050 er justert en god del. For eksempel er den nye framskrivningen for Tyskland nesten 15 prosent høyere enn den foregående, og det er også betydelige oppjusteringer for land som Sverige og Finland. For de nye medlemslandene er det noen land som ikke er endret, mens f. eks. Estland har fått sitt anslag nedjustert med 15 prosent. Anslag over folketal i 2050 er i alle fall svært usikre, og det er ikke gitt at antagelsene fra 2002 treffer mye bedre enn det de fra 2000 vil gjøre. Publikasjonen med aldersspesifikke tall foreligger ennå ikke, så også av hensyn til å ha et enhetlig datagrunnlag, foretrekker vi å basere hele dette avsnittet på framskrivningen fra 2000.

De nye medlemslandene må altså forvente en ganske dyster demografisk framtid. Den nye situasjonen med medlemskap i EU kan påvirke denne utviklingen på flere måter. Mest nærliggende i forhold til dette notatets problemstillinger er å tenke på økt utflytting, som gir enda raskere nedgang i folketal, og raskere aldring på kort sikt. Medlemskap i EU skal etter forutsetningene gi bedre økonomi i landene, og det kan på sin side motvirke utflytting eller helt snu strømmen av arbeidskraft, slik en f. eks. har sett i Irland og noen grad Portugal. Det er mulig at det også blir en økt tilbakeflytting av tidligere utvandrere. Dermed blir disse landenes rolle som reservearbeidskraft for Norden og Vest-Europa langt mer beskjeden. Økt økonomisk vekst kan føre til at levealderen ganske raskt nærmer seg det vesteuropeiske nivået. Da blir endringen i aldersstrukturen enda større.

En måte økonomisk vekst kan skapes på, er at dagens EØS-land (og kanskje andre) forsterker den tendensen vi ser allerede i dag til direkte investeringer i de nye medlemslandenes næringsliv, at en flytter arbeidsplasser og kapital til land hvor arbeidskraftskostnadene fortsatt er betydelig lavere. En del norske bedrifter (innen industri og annet) har allerede gjort dette, og flere vil trolig følge. Resultatet kan bli både en økt økonomisk vekst i landene og økt etterspørsel etter arbeidskraft, samtidig som etterspørselen etter arbeidskraft i Vest-Europa vil gå ned.

2.7 Transittmigrasjon

Med dette tenker vi på personer som er kommet fra andre land, gjerne lenger øst i tidligere Sovjetunionen eller fra land i den tredje verden, og som regner det som lettere å komme inn i et land i den nåværende EØS-regionen om de allerede er inne i ett av de nye medlemslandene. Oppholdet i både transittlandet og det endelige flyttemålet kan ofte være ment å forbli uregistrert. Omfanget av dette vet vi ikke, men det er likevel på sin plass å minne om at det lett kan bli betydelig. Grensekontrollen i disse landene blir oppjustert i forbindelse med EU-medlemskapet, men hvor effektiv denne blir er vanskelig å ha en formening om. Det er nok fornuftig å betrakte disse landene som mulige transittland ennå i noen år framover. Sigøynere også fra de landene som ikke blir medlemmer i denne omgangen, eller fra land som ikke er i forhandlingsfasen, kan tenkes å utgjøre en av flere viktige grupper for transittmigrasjon.

De nye medlemslandene er ikke ubetydelige som mottakere av asylsøkere. I 2002 rapporter UNHCR om nesten 10 000 asylsøkere til både Slovakia og Tsjekkia, og vel 5 000 til både Ungarn og Polen. Også Bulgaria og Romania hadde over 1 000 asylsøkere. Tallene har sunket sterkt fra de første månedene i 2002 til 2003, kanskje som følge av utvidet kontroll og overvåkning. Irak og Afghanistan har mange asylsøkere også i disse landene. I tillegg er betyr Kina og India, men også Russland og Ukraina mer for disse landene enn for de fleste landene i Vest-Europa, ifølge data fra FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR 2003).

3 Flytting mellom Norge og de nye medlemslandene

3.1 Bruttoflyttingene mellom Norge og de nye medlemslandene 1997-2001

Tabell 3.1 viser antall registrerte innflyttinger og utflyttinger mellom Norge og hvert av de ti nye medlemslandene (Middelhavsøyene unntatt). Tabellen skiller mellom samlet antall flytting fra og til disse landene, og samlet antall statsborgere fra hvert av disse landene som har flyttet til og fra Norge. Når det i 2001 i alt var 26 som flyttet fra Norge til Romania, og det samtidig var 36 rumenske statsborgere som flyttet fra Norge, henger det sammen med at en håndfull rumenske statsborgere har flyttet til et annet land enn Romania. Vanligvis er flyttingen til tredjeland ganske beskjeden.

I denne femårsperioden har utflyttingene fra Norge til de nye medlemslandene holdt seg ganske konstant, mens innflyttingene er gått opp med om lag 50 prosent. I 2001 var det knapt 1 500 som flyttet til Norge fra de nye medlemsland, en tredel av dem fra Polen. Litt over 400 flyttet fra Norge til de nye medlemslandene. Av en samlet innflytting fra utlandet i 2001 på 34 300 og utflytting på 26 300 kan en ikke si at disse landene har noe sentral posisjon i Norges flyttemønster. Det er store forskjeller i utvikling over tid landene imellom, med stor vekst i innflyttingen fra Litauen og nesten ingen endring for Tsjekkia, Slovakia og Ungarn. I forhold til den store oppmerksomhet det var en periode om flytting fra Bulgaria, er det ganske moderate og stabile årlige antall innflyttere herfra.

Uten at dette er direkte vist i tabellen, tyder den på at det er alt overveiende borgere av de nye medlemslandene som flytter mellom Norge og disse landene. Størst forskjeller mellom totale flyttetall og flyttingene til "deres statsborgere" er det for Ungarn og Tsjekkia. Begge har en "gammel" flyktningebosetting i Norge, og det er trolig i noen grad norske statsborgere med ungarsk eller tsjekkisk bakgrunn som flytter mellom landene.

Tabell 3.1. Brutto inn- og utflytting mellom Norge og søkerlandene. 1997-2001

	Estland	Latvia	Litauen	Polen	Slo- vakia	Slo- venia	Tsjekkia	Tsjekko- slovakia	Ungarn	Bulgaria	Romania	Sum
1997												
Innflytting												
I alt	78	114	66	269	-	-	57	-	97	88	129	898
Deres statsborgere	74	92	56	243	-	-	31	-	73	80	123	772
Utflytting												
I alt	55	47	39	126	-	-	38	-	55	17	30	407
Deres statsborgere	55	44	35	94	-	-	22	-	29	16	26	321
1998												
Innflytting												
I alt	73	82	70	244	-	-	76	-	91	84	151	871
Deres statsborgere	61	78	65	231	-	-	51	-	75	80	153	794
Utflytting												
I alt	55	53	34	114	-	-	34	-	48	15	40	393
Deres statsborgere	50	68	46	103	-	-	22	-	38	25	27	379
1999												
Innflytting												
I alt	85	116	104	279	46	10	63	-	83	80	132	998
Deres statsborgere	76	103	97	260	43	6	53	-	58	77	123	896
Utflytting												
I alt	40	59	40	95	18	:	37	:	50	15	28	383
Deres statsborgere	39	55	38	76	11	:	27	:	25	12	24	309
2000												
Innflytting												
I alt	105	146	137	289	67	-	64	-	104	98	116	1 126
Deres statsborgere	100	125	129	240	63	-	51	-	68	96	107	979
Utflytting												
I alt	41	54	31	107	11	:	36	:	47	14	34	377
Deres statsborgere	62	58	35	81	15	:	22	:	24	20	40	359
2001												
Innflytting												
I alt	143	130	216	483	58	7	62	-	79	107	179	1 464
Deres statsborgere	131	116	207	440	58	3	49	-	51	104	180	1 339
Utflytting												
I alt	42	51	41	121	21	7	56	-	39	20	26	424
Deres statsborgere	43	58	42	108	29	:	48	:	37	28	36	434

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

3.2 Flyttebevegelsene 1993-2002, og detaljert for 2001

Til tross for at nettoinnvandringen til Norge har variert mye de siste 10 årene, mellom 5 800 i 1996 og 19 000 i 1999 (17 000 i 2002), har innvandringen av statsborgere fra de nye medlemslandene vist en ganske stabil økning, fra noen få hundre per år tidlig på 1990-tallet, noen år med omkring 500 midt på 1990-tallet og over 1 000 i 2002 (se tabell 3.2.1). Dette har aldri vært noen hoveddel av nettoinnvandringen til Norge, men i alt er det snakk om en sum på om lag 6 000 personer på 10 år. Nesten alle år vi har tall for har det vært nettoinnvandring til Norge av alle nye medlemslands statsborgere. Det har til nå vært få norske statsborgere som har flyttet til eller fra landene, men det kan nok tenkes å forandre seg noe med utvidelsen og øket kontakthypighet på flere områder.

Tabell 3.2.1. Nettoflytting til Norge av statsborgere i de nye medlemslandene. 1993-2002

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ¹	Sum
Estland	40	40	48	19	19	11	37	38	88	95	435
Latvia	19	44	30	43	48	10	48	67	58	94	461
Litauen	17	27	34	52	21	19	-	94	165	230	659
Polen	92	179	144	125	149	128	184	159	332	561	2 053
Slovakia			-	-	-	-	32	48	29	89	198
Slovenia	-	-	-	-	-	-	5	-1	0	2	6
Tsjekkia			33	18	9	29	26	29	1	30	175
Tsjekkoslovakia	-16	-13									-29
Ungarn	14	14	39	40	44	37	33	44	14	39	318
Bulgaria	15	21	16	35	64	55	65	76	76	103	526
Romania	86	29	82	98	97	126	99	67	144	134	962
Sum 10 søkerland	267	341	426	430	451	415	529	621	907	1 377	5 764
Samlet nettoinnvandring	12 808	7 436	6 366	5 817	10 700	13 823	18 999	9 688	7 955	17 200	110 793

¹ Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Hvert år er nettoinnvandringen fra Polen den største, og i alt dreier det seg om en tredel av nettoinnvandringen fra de nye medlemslandene i øst. En firedel av innvandringen kom fra den neste puljen av medlemsland, Bulgaria og Romania. Fra disse landene kan en ikke se noen spor av de svært varierende og til dels ganske store antall asylsøkere. Det er altså ikke blitt noen innvandrere av disse asylsøkerne. Fra Romania utgjør adopterte en viss andel av nettoinnvandringen fordi det fra Ceausescus fall har vært mulig å adoptere barn herfra. Dette vil ikke ha noen sammenheng med EU-utvidelsen.

Det har vært ganske stabile tall fra de baltiske land, men med en klar økning de siste årene, særlig for litauiske statsborgere. Baltikum står for omtrent samme andel som fra Bulgaria og Romania, om lag en firedel. De siste årene har det kommet langt flere fra Baltikum enn fra disse Balkan-landene, og kontaktmønsteret de siste årene har vært slik at vi kan vente at dette vil forsterkes ytterligere. Særlig kan det være grunn til å vente at det kommer flere fra Litauen, siden det har vært mange på midlertidig opphold herfra, og fordi det er stadig flere norske bedrifter som flytter produksjon til Litauen.

Fra de øvrige landene har kontakten vært ganske beskjeden, og det synes ikke å være spor av noen stigning i tilstrømningen, med et mulig unntak for Slovakia. Til tross for at vi fra gammelt av (etter oppstanden i 1956) har hatt over 1000 fra Ungarn i Norge, og at det også har vært noen flyktninger fra Tsjekkoslovakia fra 1948 og 1968, er det svært liten nettoinnflytting fra Ungarn og Tsjekkia, og foreløpig ikke store tall fra Slovakia heller. Med Kypros og Malta er det helt ubetydelige flyttestrømmer.

Vi skal se litt nærmere på flyttingene i 2001, det foreløpig siste året vi har detaljerte tall for. Tabell 3.2.2 viser nettoinnvandringen til Norge av de nye medlemslands statsborgere fordelt på kjønn og alder. Til sammenlikning er også ført opp det samlede antall innflyttere fra hvert av landene i 2001. Vi ser først at det er snakk om en ganske klar enveistrafikk, siden nettotallene hele veien ikke er så veldig mye mindre enn samlet antall innflyttere. I 2001 var det et klart kvinneoverskudd i innflyttingene fra alle disse landene. Dette er felles for mange land, men når forskjellene er så store som de er for de fleste landene i tabell 3.2.2, omfatter de nok en betydelig ektefelleinnvandring også. Det har i lenger tid ikke vært helt uvanlig at norske menn har hentet ektefelle i Polen, og tallene fra Litauen for 2001 tyder på at det nok forekommer her også. Vi kan ikke fra disse dataene skille ut den enkeltes oppholdsgrunnlag, men kjønnsfordelingen er såpass skjev og stabil at giftermål er en sannsynlig flyttegrunn.

Tabell 3.2.2. Nettoinnvandring til Norge av statsborgere i de nye medlemslandene, etter kjønn og alder. 2001

	Samlet antall inn- vandrerere	I alt	Netto innvandring									
			Menn					Kvinner				
			I alt	0-15 år	16-44 år	45-66 år	67+ år	I alt	0-15 år	16-44 år	45-66 år	67+ år
Estland	131	88	21	9	12	-	-	67	8	58	1	-
Latvia	116	58	6	-1	7	-	-	52	9	41	3	-1
Litauen	207	165	36	5	30	1	-	129	3	121	5	-
Polen	440	332	105	18	78	10	-1	227	17	197	12	1
Slovakia	58	29	9	5	3	1	-	20	3	18	-1	-
Slovenia	3	0	-	-	-	-	-	0	-1	1	-	-
Tsjekkia	49	1	-3	-1	-8	6	-	4	-5	7	2	-
Ungarn	51	14	0	1	-	-1	-	14	-	17	-2	-1
Bulgaria	104	76	20	6	16	-2	-	56	8	44	3	1
Romania	180	144	45	8	36	-	1	99	6	90	4	-1
Sum 10 nye medlemsland	1 339	907	239	50	174	15	-	668	48	594	27	-1
Sum innvandring av utenlandske statsborgere	34 264	10 196	4 523	1 175	3 416	-70	2	5 673	932	4 591	155	-5

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Som i de fleste flyttestrømmer mellom Norge og andre land, er det i tabell 3.2.2 langt flere unge voksne (16-44 år) enn i andre aldersgrupper. Når det er et visst innslag av barn fra noen av landene, skyldes nok det både at det er noen komplette familier som flytter, og at en del av de kvinnene som gifter seg med norske menn har noen mindreårige barn med seg. Det er nesten ikke eldre personer som flytter, og tabell 3.2.2 viser at nettostrømmene stort sett er lik null.

3.3 Familiegjenforening

Familiegjenforeninger er et viktig grunnlag for mye av dagens innvandring til Norge. For 2002 godkjente UDI 14 200 familiegjenforeninger, flere enn noen gang. Denne type oppholdsgrunnlag omfatter etnisk norske personers ekteskap med utlendinger som trenger oppholdstillatelse for å få bli i landet, og innvandrernes gjenforening med familie fra hjemlandet, eller deres ekteskap med utlendinger med bosettingstillatelse. Denne siste typen familiedannelse eller –gjenforening er i stor grad avhengig av hvor mange det er her i landet fra før.

Tabell 3.3.1. Familiegjenforeninger 2002, fordelt etter grunn

	I alt	Norsk	Nordisk	Utlending med BOS ¹	Utlending med grunnlag for BOS ¹	Overføringsflyktning	Asyl	Opphold på humanitært grunnlag	Annet
Alle tillatelser	14 200	6 261	143	1 221	1 834	258	150	3 852	481
Estland	65	40	5	1	14	-	-	-	5
Latvia	64	33	1	4	19	-	-	1	6
Litauen	138	86	3	3	37	-	-	1	8
Polen	290	144	3	18	114	-	-	2	9
Slovakia	21	7	1	1	11	-	-	-	1
Slovenia	4	2	-	-	2	-	-	-	-
Tsjekkia	22	16	1	1	3	-	-	-	1
Ungarn	40	22	2	1	8	-	-	-	7
Sum 8 land	644	350	16	29	208	-	-	4	37
Bulgaria	77	53	1	3	11	2	-	2	5
Romania	98	72	-	6	11	-	-	6	3
Sum 10 land	819	475	17	38	230	2	-	12	45

¹ BOS: Bosettingstillatelse.

Kilde: UDIs internettsider, <http://www.udi.no>.

Tabell 3.3.1 viser for hvert av de nye medlemslandene hvor mange som fikk innvilget familiegjenforening i 2002, og på hvilket grunnlag det ble gitt. Fra de 8 nye medlemslandene i tabellen (Kypros og Malta holdt utenfor) var det 644 familiegjenforeninger i 2002. Siden det er flere i Norge fra Polen enn fra de andre landene, er det naturlig at det kom flest fra Polen, deretter Litauen og de andre baltiske statene. De fleste (350) fikk gjenforening med en norsk statsborger, i de fleste tilfellene norske menn som giftet seg med en kvinne fra Polen eller Litauen. Her er alle norske statsborgere regnet under ett, de med utenlandsk bakgrunn er ikke skilt ut slik det er gjort i avsnitt 5.1 og tabell 5.1.3. Det var også et betydelig antall (208) som fikk gjenforening med en utlending som oppholdt seg i Norge på et grunnlag som senere vil kunne utløse bosettingstillatelse bare de har bodd her lenge nok. Et eksempel på slike kan være en kvinne som etter å ha giftet seg med en nordmann får rett til å ta hit barna sine. De andre grunnene er tallmessig av liten betydning. I 2002 kom det knapt 100 ved familiegjenforening fra Bulgaria og fra Romania, de fleste knyttet til en norsk statsborger.

Tabell 3.3.2. Familiegjenforeninger i alt 1997-2002

	1997	1998	1999	2000	2001		2002
					I alt	herav: familiegjenforening med norske	
Alle tillatelser	8 015	8 285	9 931	6 435	11 811	5 642	14 200
Estland	35	31	37	31	57	42	65
Latvia	28	29	33	24	44	32	64
Litauen	21	43	50	27	81	55	138
Polen	197	183	174	98	232	130	290
Slovakia	3	6	14	13	29	11	21
Slovenia	1	4	4	-	2	1	4
Tsjekkia	17	24	9	15	21	8	22
Ungarn	36	42	30	32	40	27	40
Sum 8 land	338	362	351	240	506	306	644
Bulgaria	52	68	81	58	76	50	77
Romania	74	65	72	43	102	78	98
Sum 10 land	464	495	504	341	684	434	821

Kilde: UDIs internettsider, <http://www.udi.no>.

Tallet på familiegjenforeninger fra 1997 til 2002 er vist i tabell 3.3.2. Denne tabellen baserer seg fra nye spesialkjøringer fra FREMKON som UDI meget velvillig har gjort for dette prosjektet. Det vil her ikke være eksakt samme tall som de tidligere publiserte. For vårt formål spiller ikke dette noen rolle. Det har vært en viss stigning i antallet gjenforeninger fra disse landene etter 1997, men ikke større enn den totale økningen fra alle land. De mest aktuelle medlemslandene har hele tiden om lag 4 prosent av de familiegjenforeningene som blir gitt, Romania og Bulgaria ligger på halvannen prosent. Andelen blant opphold gitt for ekteskap med norsk statsborger er litt høyere, men også den er stabil.

Utviklingen over tid er nok like mye preget av variasjoner i saksbehandlingskapasitet i UDI som i variasjoner i innvandringen. Likevel kan det være grunnlag for å fastslå at det har vært en tydelig økning i familiegjenforeninger fra Baltikum og Slovakia i perioden, mens det ikke har vært økning fra Tsjekkia og Ungarn. Fra de andre landene har det vært en relativt moderat vekst.

Vi har også brukt statistikken over inngåtte ekteskap i 2001 for å se hvordan ett års ekteskapsinngåelser påvirker flyttingen. I tabell 3.3.3 ser vi at fra hvert av landene som er tatt med der er det langt flere norske menn enn kvinner som finner seg en partner fra ett av de nye medlemslandene. Det var vel 300 norske menn (som ikke er innvandrere) som giftet seg med kvinner fra de landene som er tatt med i tabellen, og omtrent 50 norske kvinner som giftet seg med menn herfra i 2001. I forhold til all innvandring til Norge er ikke dette store tall, men det representerer likevel en relativt betydelig tilvekst av personer fra særlig de baltiske landene. Det var i 2001 flere menn som finner ektefelle i de baltiske land enn i Polen, mens det er færre enn ti kvinner som fikk en mann fra Baltikum i 2001.

Tabell 3.3.3. Inngåtte ekteskap 2001 etter partners hjemland

	Alle		Partner fra hjemlandet		Partner fra Norge	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Estland	:	:	:	:	34	:
Latvia	25	3	:	:	22	:
Polen	133	40	28	28	90	7
Litauen	55	3	-	-	50	3
Ungarn	30	12	3	3	25	9
Tsjekkia og Slovakia	22	14	3	3	13	6
Bulgaria	37	15	4	4	29	8
Romania	60	22	6	6	47	12

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

I forhold til det antallet personer fra de nye medlemslandene som bor i Norge, betyr familiegjenforening og ekteskapsinngåelse særlig mye for dem som kommer fra Litauen, og det er heller ikke uten betydning for størrelsen av gruppen med bakgrunn fra Polen. Med åpnere grenser i et framtidig EØS er det mulig at denne type innvandring kan bli noe vanligere, og jo flere innvandrere vi har fra et land, jo flere vil trolig komme ved familiegjenforening til disse. Ekteskapsinngåelser med nordmenn er nok i noe mindre grad påvirket av denne utviklingen i innvandrergruppens størrelse.

3.4 Bofasthet

Vi skal i avsnitt 5.4 se nærmere på hvor lenge innvandrerne fra disse landene har bodd i Norge. Her skal vi se litt på hvor mange som har slått seg til i landet av dem som er kommet hit etter 1970. Tabell 3.4 viser hvor stor andel av de personene som var født i de nye medlemslandene og som var flyttet til Norge det var som fortsatt bodde i landet etter ett og fem år. Det er betydelige problemer med denne tabellen knyttet til at fem av landene er blitt selvstendige stater tidlig på 1990-tallet, og dermed ikke kunne være med i noen flyttestatistikk før det. De baltiske statene kunne ikke skilles ut fra Sovjet, og Tsjekkoslovakia hadde alle fra de seinere Tsjekkia og Slovakia. For en del innvandreres vedkommende har en seinere vært i stand til å endre fødeland i forhold til de nye statenes grenser, men dette har det ikke vært mulig å gjøre for alle.

Likevel, tabell 3.4 kan tas som en indikasjon på gjennomtrekk. Igjen ser vi at det var langt flest innvandrere fra Polen, mellom 1970 og 2000 var det kommet vel 7 500 innvandrere født i Polen (antallet polske statsborgere er temmelig nøyaktig det samme). Av disse 7 500 var det 10 prosent som flyttet ut igjen i løpet av året etter det året de kom, nesten 90 prosent bodde i Norge ved utgangen av året etter innvandringen. Fra de andre landene er andelen som ble minst ett år omtrent den samme. Det er dog kommet relativt mange fra Ungarn som er reist igjen raskt. Det er trolig flyttinger knyttet til nærværet av tidligere flyktninger fra Ungarn, og kan neppe ha noe å si som indikasjon på det framtidige flyttemønsteret. Antallet innflyttere fra Slovenia er for lite til at vi skal bygge noen konklusjoner på det.

Tabell 3.4. Gjennomtrekk blant utenlandsfødte. Andel blant førstegangsinnvandrere 1970-2000 og 1970-1996 som fortsatt var i landet etter ett og fem år etter innvandring. Prosent

Fødeland	Antall innvandrere 1970-2000	Prosent fortsatt i Norge etter 1 år	Antall innvandrere 1970-1996	Prosent fortsatt i Norge etter 5 år
I alt	430 211	84	332 391	57
Estland	670	81	383	30
Latvia	660	83	290	47
Litauen	558	90	222	43
Polen	7 525	89	6 531	76
Slovenia	75	96	52	71
Ungarn	1 070	84	838	62
Slovakia	251	90	95	65
Tsjekkia	594	90	400	72
Bulgaria	1 149	91	816	68
Romania	1 342	89	911	68

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Det er bare innvandrerne fra 1996 eller tidligere vi kan se om har vært her i minst fem år. Problemene med de nye landene er selvfølgelig viktigere for denne perioden enn når vi ser på bare ett års oppholdstid. Flest som har blitt lenger enn fem år er det fra Polen, hvor tre firedeler fortsatt er her fem år etter innvandring. Fra vestlige land er det stort sett mellom 30 og vel 50 prosent som er her etter fem år, mens det fra land i den tredje verden ligger fra 75 til godt over 90 prosent (KRD 2002). Andelen som blir permanent i landet av innvandrere fra Øst-Europa likner altså langt mer på andelen fra land i den tredje verden enn på andelen fra vestlige land. Det er mulig at fri bevegelighet vil føre til at mange flere vil reise tilbake, i hvert fall for en periode, siden det vil være lettere å returnere til Norge (eller til Vesten) igjen på et senere tidspunkt. Andelen fra de baltiske statene er langt lavere enn Polens 75 prosent, trolig en følge av at ingen herfra kan ha hatt lenger botid enn ti år, fordi da eksisterte ikke landene som selvstendige statistikkenheter (se også avsnitt 5.4).

4 Midlertidige kontakter

I dette kapitlet skal vi se på omfanget av midlertidige kontakter med de nye medlemslandene, ut fra en tankegang om at den potensielle innvandringen fra land som til nå har hatt mye kontakt med Norge vil være større enn fra land hvor vi har hatt lite kontakt. Kunnskap om mulige flyttemål er viktig for fordelingen av flytterne, og personlige kontakter, enten gjennom å ha sett forholdene med egne øyne og direkte kjennskap til arbeidsgivere, levestandard, boligforhold etc., eller gjennom kontakt med personer med slik primærkunnskap, vil lette flyttingen. Vi skal se på de ulike midlertidige tillatelser som UDI gir, se på støtte tildelt av Statens lånekasse for utdanning, og på asylsøknader. Den perioden vi dekker for de ulike tiltak er avhengig av hvor tilgjengelige dataene er.

4.1 Midlertidige tillatelser fra UDI 2000-2002

Kilden til informasjon har vesentlig vært UDI sine nettsider og årsmeldinger, og noen spesialkjøringer som velvilligst er stilt til rådighet for dette prosjektet. Detaljert informasjon er offentlig tilgjengelig bare for de siste tre år, men selv ikke for denne perioden har det vært mulig å få med alle ti aktuelle land (Kypros og Malta holdes utenfor siden tallene i alle fall er ubetydelige). De landene som ikke kommer med har de minste tallene, så mangelen vil neppe påvirke noen konklusjoner. Det hadde vært ønskelig om det var mer systematisk tilgjengelige data av denne typen.

Tabell 4.1 viser ulike typer midlertidige tillatelser. Deres omfang varierer svært mye. De siste tre årene har det vært knapt 200 tillatelser utstedt til det som kalles "arbeidende gjest". Mer enn halvparten av disse tillatelsene går til de nye medlemslandene, og særlig i 2000 og 2001 var det en stor andel som gikk til personer fra Litauen. Au parirer var det mange flere av i 2001 og 2002 enn i 2000, men ikke noe år så mange som 1 000. Igjen synes det som om halvparten av samtlige tillatelser har gått til personer fra de nye medlemslandene, med Litauen og Polen som de vanligste landene. Praktikanter er av samme omfang, og her er tallene for alle tre år like. Halvparten av tillatelsene går til polakker alene, av de nye medlemslandene kommer denne gang Latvia i tillegg.

Arbeidstillatelse som spesialist er blitt veldig mye vanligere de siste årene, og kan kanskje betraktes som en forløper for allmenn arbeidsinnvandring. Også her tildeles flest til polakker, og personer fra de nye medlemslandene kan motta kanskje halvparten av slike tillatelser. Også studenter skal ha tillatelse

Tabell 4.1. Midlertidige tillatelser 2000-2002

	2000	2001	2002
Arbeidende gjester i alt	198	189	161
Litauen	88	65	42
Slovakia	-	-	21
Bulgaria	15	21	29
Au pair i alt	277	666	743
Litauen	33	120	136
Polen	30	100	107
Latvia	25	58	56
Estland	18	67	53
Romania	12	34	57
Praktikanter i alt	643	726	601
Polen	286	364	304
Latvia	116	107	74
Sesongarbeidere i alt	9 894	11 920	15 721
Polen	7 177	8 006	9 724
Litauen	1 378	2 048	3 143
Latvia	378	506	712
Slovakia	202	218	325
Estland	107	146	240
Tsjekkia	139	180	191
Romania	-	72	166
Bulgaria	-	76	122
Spesialister i alt	305	777	1 676
Polen	26	183	516
Litauen	-	-	111
Estland	-	20	76
Slovakia	11	29	71
Latvia	-	-	26
Romania	-	-	85
Bulgaria	-	-	28

Kilde: UDIs nettsider, www.udi.no

fra UDI, men deres statistikk slik den var presentert fram til og med 2001 virker ikke helt konsistent, og det er kanskje ikke uten grunn at det ikke har vært publisert slik statistikk seinere. Studenter gis derfor en egen beskrivelse i neste avsnitt, basert på data fra Statens lånekassee for utdanning.

Oppholdstillatelse som sesongarbeider har svært mye større betydning enn noen av de andre tillatelsene. Antallet har økt fra 10 000 i 2000 til nesten 16 000 i 2002. Tidligere hadde en ikke samme oversikt over sesongarbeiderne, men det var minst like store tall inne i bildet tidlig på 1990-tallet da en kunne ta sesongarbeid i Norge med grunnlag i visum utstedt ved en norsk ambassade. Hele tiden har dette vært en type tillatelser som nesten utelukkende er gitt til personer fra Øst-Europa, de seinere årene særlig fra Polen og Litauen. I 2002 var det bare Slovenia og Ungarn som fikk utstedt færre enn 100 sesongarbeidstillatelser.

Det er ingen sentrale oversikter over hvem som får slike tillatelser, og hvor mange som er gjengangere fra år til år. Dermed vet vi lite om hvor stabile kontakter som etableres. Om det inntrykket media skaper er riktig, synes det ikke å være så sjelden at det er de samme personene som kommer tilbake til den samme arbeidsgiver år etter år. Inntrykket er at slike tillatelser gis primært til sesongarbeid i landbruket, men det er nok ofte personer som ikke har noen slik erfaring fra hjemlandet som kommer hit for bærplukking og annet onnearbeid. Det er trolig heller ikke så sjelden at de også utfører annet tilfeldig arbeid, på gården eller ellers. Der hvor det er etablert stabil kontakt og gjensidig tillit kan det lett tenkes at en fri bevegelighet av arbeidskraft innen et utvidet EØS-område kan føre til at mange flytter til en mer permanent jobb, i hvert fall for en periode.

I tillegg til disse, i norsk sammenheng meget betydelige antall arbeidstakere, er det også et ukjent antall sesongarbeidere som er her uten formelle tillatelser. Mange har trolig tatt seg inn i landet som turister, og kan ha rett til å oppholde seg her, men ikke ta arbeid. Det synes vel kjent at det ved campingplasser og andre kontaktpunkter i hvert fall i Oslo-området er mulig å skaffe folk til kortvarige jobber innen vedlikehold og annet ufaglært arbeid utenfor det regulerte markedet. Det finnes ikke pålitelige anslag over hvor mange dette egentlig dreier seg om, men det kan lett gå opp i tusener. Det er vel mindre trolig at dette er forhold som er grunnlag for så stabile kontakter som de med gjentatte sesongarbeidstillatelser

får, men det gir jo et godt kjennskap til norske forhold og muligheter, også innen det regulerte arbeidsmarkedet.

En kunne tenkt seg at så mange med midlertidige arbeidstillatelser eller i arbeid uten tillatelse hadde gitt opphav til en betydelig uregistrert (illegal) innvandring. I de anslagene som politiet fra tid til annen gir over personer som oppholder seg i landet uten lovlige papirer, er det sjelden å høre om annet enn de som er her på sommerstid uten å ha rett til arbeid, og de som blir her noe lenger enn de tre månedene arbeidstillatelsen gjelder. Noen betydelig uregistrert innvandring av mer permanent karakter synes det ikke å ha gitt opphav til.

Dersom en skal forsøke å lage presise anslag over forventet innvandring fra de nye medlemslandene, ville det være mye å hente ved å gå detaljert inn i analyser av dem med sesongarbeidstillatelser (andelen av gjenganger, om det er kime til mer permanente oppgaver etc.), og ved å gjøre grundigere studier så langt som det er mulig av det uregulerte markedet. Det er rimelig å vente at en betydelig andel av dem som pleier å være her på sesongarbeid vil være potensielle arbeidsinnvandrere.

4.2 Studenter

Statens lånekasse har meget velvillig stilt til disposisjon oversikter over antall studenter som er statsborgere i de nye medlemslandene, og som har støtte fra Lånekassa. Det har fra midten av 1990-tallet dreid seg om knapt 400 stønadsmottakere hvert år, og tallet har vokst lite fra 1996. Tabell 4.2.1 viser at Polen er det største enkeltland, men summen av de baltiske stater har vært større enn Polens tall siden 1995. Det er heller ikke helt ubetydelige tall fra Bulgaria og Romania. Mellom 1993 og 2001 har det vært en flerdobling for alle land unntatt Polen. Heller ikke i denne oversikten vet vi hvor mange som er nytildelte og hvor mange som er gjengangere hvert år. Dette ville det være mulig å finne ut, men det er neppe verdt anstrengelsene i forhold til utbyttet for vår problemstilling.

Tabell 4.2.1. Utenlandske statsborgere over 18 år fra de nye medlemslandene med støtte fra Lånekassa. 1993-2001

Nye medlemsland	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sum 10 land	99	174	242	301	295	271	276	307	306
Sum 12 land	137	223	297	368	369	354	366	403	396
Estland	4	19	31	45	33	38	33	36	39
Latvia	3	19	39	47	53	46	38	50	59
Litauen	1	18	37	54	50	43	36	46	54
Polen	79	93	98	100	120	108	112	116	104
Slovakia	-	-	2	3	5	8	16	15	15
Slovenia	-	1	2	3	4	2	3	2	1
Tsjekkia	4	10	17	27	14	16	22	23	19
Ungarn	6	11	13	20	16	10	15	18	14
Kypros	2	2	3	2	-	-	1	1	1
Malta	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Bulgaria	13	16	16	21	22	36	32	35	34
Romania	25	33	39	46	52	47	58	61	56

Kilde: Statens lånekasse for utdanning.

Noen av dem som mottar støtte er i landet allerede av andre grunner enn studier, og vil ikke representere noe øket innflyttingspotensial, mens andre får oppholdstillatelse utelukkende for å studere her. For de sju land UDI har opplysninger om studentoppholdstillatelser for 2001, er det 200 slike tillatelser, og Statens lånekasse gir 345 tilskudd. De to kildene har like tall for Tsjekkia og Ungarn, mens UDI har om lag en tredel av Lånekassens tall for stønadsmottakere fra Polen og Romania.

Blant dem som kommer til Norge for å studere vil mange få kontakter og kunnskaper som gjør det naturlig å bli i Norge etter studietidas avslutning. For dem som er såkalte kvotestudenter, de som får støtte til studier i Norge under forutsetning av å reise hjem igjen etter studiet, var det lenge ikke mulig å få bli i Norge før etter å ha vært hjemme i fem år.

Tabell 4.2.2 viser for dem som fikk støtte i 2000 og i 2001 hvilken regel de fikk støtte under. Det er nesten ingen som får støtte som politiske flyktninger, bare fem fra Polen. Det er heller ikke mange som har fått opphold på humanitært grunnlag (regel 8) som får støtte. Omtrent 100 i sum for de to årene får støtte etter å ha vært i fulltids arbeid i Norge i ett år, eller eventuelt har vært under utdanning i Norge i tre år uten støtte fra Lånekassa. Nesten 200 får støtte fordi de er gift med en norsk statsborger. Noe færre har støtte som ektefelle eller slektning til en utlending. Det største antallet får støtte som

kvotestudenter, som etter forutsetningene skal tilbake til hjemlandet for å praktisere der. De som reiser tilbake og tar arbeid får avskrevet lånet sitt fullt ut etter ett år. I denne gruppen er det nok et visst potensial for tilbakeflytting til Norge.

Tabell 4.2.2. Utenlandske statsborgere over 18 år fra de nye medlemslandene med støtte fra Lånekassa, etter regel for støtte. Sum 2000-2001

Nye medlemsland	Regel ¹						
	3	4	5	6	8	9	Sum
Sum 10 land	5	86	124	140	14	244	613
Sum 12 land	5	101	193	173	23	304	799
Estland	-	22	19	5	-	29	75
Latvia	-	30	15	6	3	55	109
Litauen	-	8	9	5	5	73	100
Polen	5	22	52	111	5	25	220
Slovakia	-	3	3	1	-	23	30
Slovenia	-	-	-	2	-	1	3
Tsjekkia	-	-	3	7	1	31	42
Ungarn	-	1	21	3	-	7	32
Kypros	-	-	2	-	-	-	2
Malta	-	-	-	-	-	-	-
Bulgaria	-	10	28	14	3	14	69
Romania	-	5	41	19	6	46	117

¹ Forklaring på regel utenlandske statsborgere er gitt støtte etter:

3: Opphold som politisk flyktning.

4: Fulltidsarbeid i Norge i minst ett år, ev. tre år med utdanning i Norge uten støtte fra Lånekassa.

5: Gift med norsk statsborger.

6: Oppholdstillatelse som ektefelle til utenlandsk statsborger, eller som barn/barnebarn til utenlandsk statsborger.

8: Opphold pga. humanitært grunnlag.

9: Statsborger fra Øst-Europa og utviklingsland (kvotestudenter).

Kilde: Statens lånekasse for utdanning.

For alle de tallmessig omfattende tillatelsene vi gikk gjennom i kapittel 4.1, var Polen det viktigste landet. Det gjelder også blant studentene, men andelen har gått ned fra halvparten til en firedel av stønadsmottakere fra de nye medlemslandene fra 1993 til 2001. Ellers betyr nok ikke støtte fra Statens lånekasse mye for å skape innvandring til landet, de fleste stønadsmottakere utenom kvotestudenter synes allerede å ha en annen permanent tilknytning til landet.

4.3 Asylsøkere

Det har de siste årene vært mange asylsøkere fra de nye medlemslandene, og tallet har steget fra 44 i 1997 til nesten 2 000 i 2001, og noe lavere igjen i 2002. Dette har nok sin bakgrunn mer i den økonomiske enn i den politiske situasjonen i landene. Det er nesten ingen som får opphold, verken som politiske flyktninger eller på humanitært grunnlag. Søkere fra disse landene omtales nå som å ha åpenbart grunnløse søknader, som nesten uten unntak avvises relativt raskt. Tallene varierer mye fra år til annet fra de enkelte landene. Fra Slovakia og fra Tsjekkia har det i flere år kommet betydelige antall, i alt om lag 2 000. Dette er i hovedsak rom/sigøynere som til tross for at de nok utsettes for ganske håndfast diskriminering i hjemlandet ikke oppfyller kravene til beskyttelse i Norge. Også fra Romania har en del av asylsøkerne hatt denne bakgrunnen. Det store antallet fra Bulgaria i 2001 vakte stor oppmerksomhet fordi reisene var organisert fra et reisebyrå i Ruse. Praktisk talt ingen av dem fikk opphold i Norge. Heller ikke søkere fra de baltiske land vil ha mulighet til å få opphold som asylsøkere.

Hittil i 2003 har nedgangen fortsatt. Det var likevel i første kvartal nesten 30 asylsøkere fra Tsjekkia og Slovakia, men bare en håndfull fra de andre landene som blir medlemmer i første runde. Fra Bulgaria og Romania var fortsatt så mange som 75 søkere i første kvartal (www.udi.no, statistikk, asylsøkere). Også de andre nordiske landene har fra tid til annen store strømmer fra enkelte av disse landene. F.eks. var det 139 fra Bulgaria blant de 319 asylsøkerne til Finland i februar 2003. Det var bare Finland og Sverige (144) som hadde over 25 asylsøkere fra Bulgaria i denne måneden (www.unchr.ch Statistics).

Av de om lag 5 500 fra de nye medlemslandene som søkte asyl i Norge mellom 1997 og 2002, var det en halv prosent, 30 personer, som fikk positivt vedtak (tabell 4.3). Asylsøkere har dermed ikke noen direkte betydning for innvandringen til Norge, og i framtida er det neppe flere som vil få innvilget asyl, kanskje med små unntak for Bulgaria og Romania. Når landene er blitt medlemmer av EU er det vanskelig å forstå at det fortsatt skal kunne komme asylsøkere til Norge. Det kan likevel være grunn til å tro at når så mange søker asyl i Norge til tross for ytterst små utsikter til å få permanent opphold, kan dette være uttrykk for at Norge oppfattes som et attraktivt flyttemål, og at en del vil prøve på nytt om det

blir åpne grenser. Når Norge i perioder har stått nær toppen som ønsket innreiseland for asylsøkere fra enkelte land i Øst-Europa, er det kanskje mer et uttrykk for at Norge er oppfattet som det land med best sjanser for å få asyl, eller til og med det eneste land med slik sjanse, enn at Norge under forhold med like innvandringsmuligheter til mange land ville komme som første prioritet.

Tabell 4.3. Asylsøkere og positive vedtak. 1997-2002

Nye medlemsland	Asylsøkere						Positive vedtak					
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Estland	-	-	-	17	33	19	-	-	-	-	-	1
Latvia	-	-	-	69	46	36	-	-	-	-	-	-
Litauen	24	29	58	145	91	42	-	-	-	-	-	-
Polen	-	-	-	68	39	51	-	-	-	-	-	-
Slovakia	1	1	233	507	187	324	-	-	-	14	-	-
Slovenia	-	-	-	4	6	7	-	-	-	-	-	-
Tsjekkia	-	-	-	24	425	186	-	-	-	-	-	-
Ungarn	-	-	-	4	-	41	-	-	-	-	-	-
Bulgaria	-	-	-	12	950	359	-	-	-	-	1	3
Romania	19	77	153	712	203	247	-	-	-	-	5	6
Sum	44	107	444	1 562	1 980	1 312	-	-	-	14	6	10

Kilde: UDI, upublisert materiale.

5 Innvandrere fra de nye medlemslandene i Norge

I dette kapitlet skal vi beskrive de innvandrerne vi har i Norge fra de nye medlemslandene, med mest vekt på situasjonen ved inngangen til 2002. Det er ikke gitt at framtidens innvandrere fra disse landene vil likne på dem som er kommet under andre rammebetingelser, men fordelingen av dem som er her vil nok si noe om hvem som kommer, og det vil si noe om attraktiviteten ved å slå seg ned i Norge. Det meste av beskrivelsen vil basere seg på demografiske variable, men vi vil også trekke litt på fordeling regionalt og etter botid i landet.

5.1 Hvor mange, hvor fra, kjønn, alder og ekteskapelig status, fruktbarhet, familie, husholdning

Vi skal gi en god del detaljerte tabeller som vil kunne tjene også til å vise hvilke informasjonen som statistikken kan gi løpende om sammensetning og endring av disse (og andre) innvandrergupper til Norge. På denne måten vil vi demonstrere vekstpotensialet i befolkningen, og si litt om hvem som til nå har fått komme til Norge.

For mange lands vedkommende kan innvandrerne belyses statistisk bare ved å se på gruppen av utenlandske statsborgere. For et land som Norge med relativt hyppig naturalisering, er ikke dette godt nok. Vi skal likevel referere noen tall publisert i april 2003 (www.ssb.no/utlstat/). I alt er det vel 6 000 utenlandske statsborgere i Norge fra de nye søkerlandene. Det var en viss tilvekst for alle landene, mest for Polen fra 2 200 til 2 600 polske statsborgere gjennom år 2002. Antallet polske statsborgere er likevel lavere enn det var i 1991. For de gruppene som er nye er det ganske god overensstemmelse mellom innvandrerbefolkningen og statsborgere (f. eks de baltiske statene), mens antallet ungarske statsborgere utgjør bare 20 prosent av innvandrerbefolkningen med ungarsk bakgrunn.

I 2002 skiftet om lag 300 personer til norsk statsborgerskap fra statsborgerskap i ett av de nye medlemslandene. Halvparten var fra Polen, og ytterligere 100 fra Bulgaria og Romania. 200 kvinner skiftet statsborgerskap. Siden statistikken over skifte av statsborgerskap startet i 1977, er det i alt 4 200 som har skiftet fra polsk statsborgerskap, og ytterligere 2 100 fra ungarsk, tsjekkisk, rumensk og bulgarsk. I alt har det vært 150 000 skifter av statsborgerskap på disse vel 25 årene, så vel fire prosent er kommet fra de nye medlemslandene.

Tabell 5.1.1. Innvandrere etter kjønn, alder og landbakgrunn 1.1. 2002. Alle nye medlemsland

	Opprinnelsesland												
	I alt	Estland	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Slovenia	Tsjekkia	Ungarn	Malta	Kypros	Bulgaria	Romania
Hele landet													
Begge kjønn	13 063	443	452	552	6 760	243	51	632	1 679	41	90	918	1 202
Alle eldre	1 989	99	110	82	1 201	44	:	52	104	0	4	129	163
0-19 år	6 723	304	309	437	3 192	155	31	262	600	24	53	540	816
20-44 år	3 458	27	21	26	1 955	35	15	233	715	17	30	212	172
45-66 år	716	13*	12*	7	324	6	4*	68	226	0	3*	19	39
67-79 år	177			0	88	3		17	34	0		18	12
80 år og over													
Menn	5 013	108	106	119	2 407	94	20	289	892	22	67	454	435
Alle eldre	940	43	42	45	584	23	:	14	46	0	:	60	81
0-19 år	2 073	47	52	68	956	48	9	104	238	12	41	248	250
20-44 år	1 513	8	5	4	631	18	8	126	462	10	24	138	79
45-66 år	409	10*	7*	:	192	5*	:	38	132	0	:	5	20
67-79 år	78				44			7	14	0		3	5
80 år og over													
Kvinner	8 050	335	346	433	4 353	149	31	343	787	19	23	464	767
Alle eldre	1 049	56	68	37	617	21	0	38	58	0	3	69	82
0-19 år	4 650	257	257	369	2 236	107	22	158	362	12	12	292	566
20-44 år	1 945	19	16	22	1 324	17	7	107	253	7	6	74	93
45-66 år	307	3*	5*	5	132	4*	:	30	94	0	:	14	19
67-79 år	99			0	44			10	20	0		15	7
80 år og over													

* 67 år og over

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Tabell 5.1.1 viser antall innvandrere i Norge 1.1. 2002 fra hvert av alle de 12 nye medlemslandene. Innvandrere er her definert på den vanlige måten, personer født i Norge eller i utlandet med to foreldre født i ett av disse landene. Det var ved inngangen til 2002 vel 13 000 innvandrere fra de nye medlemslandene, 3 000 flere kvinner enn menn. Det er i alt vel 200 000 ikke-vestlige innvandrere i Norge, så andelen som kommer fra de nye medlemslandene er ikke mer enn 6 prosent av totalen. Halvparten av alle innvandrerne fra de nye medlemslandene har sin bakgrunn i Polen. Av de andre er Ungarn fortsatt størst, med nesten 1 700 innvandrere. Romania og Bulgaria har henholdsvis litt over og litt under 1 000 innvandrere registret bosatt i Norge. Tsjekia, Litauen, Latvia og Estland har alle omkring 500 i Norge. Slovakia har 250, og Kypros, Slovenia og Malta har under 100, og spiller liten rolle i vår sammenheng.

Med unntak av Tsjekia, Bulgaria og Ungarn, er det et betydelig kvinneoverskudd fra alle de landene som har tall av noen størrelse. Det er bare fra Kypros at det er et klart mannsoverskudd, riktignok av et svært lite antall. For de baltiske statene er det tre-fire ganger så mange kvinner som menn, mens det tallmessige kvinneoverskuddet er størst fra Polen, nesten 2000. Overskuddet har nok i stor grad med ekteskapsinngåelser mellom norske menn og innvandrede kvinner å gjøre, men i aldersgruppen 20-44 år er det blant kvinnene omtrent halvparten som er ugifte og halvparten som er gifte. Blant de gifte er det svært mange flere kvinner enn menn, slik at det ikke er så mange innvandrede ektepar. Fra de baltiske statene er det mellom sju og ni ganger flere gifte kvinner enn gifte menn i alderen 20-44 år.

Litt over halvparten av innvandrerne i tabell 5.1.1 er mellom 20 og 44 år, og ytterligere en firedel er mellom 45 og 66. Kvinneoverskuddet i gruppen 45-66 år er på nesten en tredel. Det er to tusen barn og unge (0-19 år). Her er det en vanlig kjønnsbalanse. Det er knapt 1 000 personer over 67 år. Her medvirker også forskjellen i levealder til at kvinneoverskuddet igjen er betydelig. Av alle ikke-vestlige innvandrere i Norge utgjør innvandrere fra de 12 nye medlemslandene 6 prosent. Denne andelen er bare 3 prosent for barn og unge under 19 år, men hele 18 prosent i aldersgruppen 67+.

Vi ser i tabell 5.1.2 litt nærmere på aldersfordelingen, brutt ned på innvandrere født i utlandet og de født i Norge med to utenlandsfødte foreldre. Mens det blant innvandrere fra Asia er 75 prosent som er førstegenerasjon og tilsvarende 78 prosent fra Afrika, er det godt over 90 prosent for de fleste nye medlemslandene. Tsjekia, Slovakia og Polen har 90 prosent, og Ungarn knapt 80 prosent av innvandrerne som førstegenerasjon. Dette tolkes i sammenheng med at innvandrerne fra flere av disse landene i Øst-Europa er ganske nylig ankomne, men det betyr også mye at de lett går opp i den øvrige befolkningen i Norge, og ikke i særlig grad gifter seg og får barn med sine landsmenn.

Den eneste gruppen i tabell 5.1.2 hvor Polen ikke dominerer, er blant voksne personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre. Her er det barn født i Norge i årene etter innvandringen fra Ungarn i 1956 som er den største gruppen. Det er ikke helt usannsynlig at dette kan vise seg å bli en nyttig kontaktgruppe for personer fra Ungarn som i framtida ønsker et opphold i et EØS-land, men kontaktene mellom Norge og Ungarn har vært av meget begrenset omfang for flytting og midlertidig arbeid de siste ti år. I denne og enkelte andre tabeller er skrevet ":" for å unngå å gi tall mindre enn tre, av hensyn til å gjøre det umulig å identifisere enkeltpersoner.

Andelen personer over 70 år er ti prosent fra Slovakia, Tsjekia og Ungarn, og seks prosent fra Polen. Disse tallene viser at vi fortsatt har en effekt av flukt fra Øst-Europas kommunistiske regimer. I antall er det likevel Polen som dominerer alle aldersgrupper. Det er knapt 200 personer over 80 år. Mange av disse er eller vil snart bli pleietrengende. Det er bare et lite mindretall av kvinnene i denne alderen som fortsatt lever sammen med en ektemann.

Vi har vært litt inne på at en viss del av innvandringen fra de nye medlemslandene er knyttet til inngåelse av ekteskap mellom norske menn og kvinner fra disse landene. Tabell 5.1.3 viser antall innvandrere i Norge fra disse landene som er gift, og gir antallet som er gift med innvandrere fra samme land som dem selv, og hvor mange som er gift med en som ikke tilhører innvandrerbefolkningen. Vi har bare tatt med land hvor tallene er av en viss størrelse. Vi ser at det er stor forskjell mellom antall menn og kvinner for de baltiske statene, Polen og Romania. Fra Bulgaria og Ungarn er det like mange kvinner som menn som er gift med en norsk ektefelle.

Tabell 5.1.2. Innvandrere fra de nye medlemslandene, etter alder og født i Norge/utlandet. 2002

	2002											
	1998 i alt	Alle alderer	0-9 år	10-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50-59 år	60-69 år	70-79 år	80-89 år	90 år og over
Estland												
Innvandrere i alt	253	443	42	57	192	85	38	10	8	8	0	0
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	246	427	29	56	192	85	36	10	8	8	0	0
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	7	16	13	:	0	0	:	0	0	0	0	0
Latvia												
Innvandrere i alt	270	452	31	79	210	78	28	:	8	8	0	0
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	262	436	16	79	210	78	28	:	8	8	0	0
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	8	16	:	0	0	0	0	:	0	0	0	0
Litauen												
Innvandrere i alt	200	552	37	45	300	97	55	10	3	5	0	0
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	192	536	21	45	300	97	55	10	3	5	0	0
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	8	16	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Polen												
Innvandrere i alt	5 986	6 760	422	779	1 109	1 237	1 669	900	:	:	84	:
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	5 330	6 008	110	471	1 045	1 205	1 641	895	287	266	84	4
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	656	752	312	308	64	32	28	5	:	:	0	:
Slovakia												
Innvandrere i alt	100	243	21	23	104	37	30	14	8	3	3	0
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	74	219	13	18	93	37	30	14	8	3	3	0
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	26	24	8	5	11	0	0	0	0	0	0	0
Slovenia												
Innvandrere i alt	46	51	0	:	11	13	8	12	3	:	0	0
Tsjekkia												
Innvandrere i alt	563	632	22	30	137	94	71	:	48	54	16	:
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	421	565	4	18	116	85	:	158	48	54	16	:
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	42	67	18	12	21	9	:	:	0	0	0	:
Ungarn												
Innvandrere i alt	1 644	1 679	54	50	187	236	315	227	431	145	31	3
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	1 292	1 311	25	18	133	116	185	224	431	145	31	3
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	352	368	29	32	54	120	130	3	0	0	0	0
Bulgaria												
Innvandrere i alt	643	918	57	72	169	237	225	107	18	:	17	:
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	620	878	25	69	169	237	:	107	:	15	:	:
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	23	40	32	3	0	0	:	0	:	:	:	:
Romania												
Innvandrere i alt	819	1 202	62	101	331	367	187	70	44	28	12	0
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	769	1 127	17	89	327	363	181	66	44	28	12	0
Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	50	75	45	12	4	4	6	4	0	0	0	0

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Fra de baltiske statene og Polen er det svært mange flere kvinner som har en ektefelle med norsk bakgrunn enn det er menn herfra som er gift med norske kvinner. Slike mønstre oppstår ofte der hvor det er en systematisk formidling av kontakter som kan lede til ekteskap, slik det har vært i mange år overfor Polen, og som tydeligvis heller ikke er uvanlig overfor Baltikum. Dette har gjort at det er mange familier i disse landene som har gode kontakter i Norge, og disse kontaktene kan det nok hende blir utgangspunktet for en del flytting om mulighetene til det blir lettere. Det er ikke mulig å gi noe anslag over slike flyttestrømmer, men det dreier seg om flere tusen fra disse landene som bor i Norge og er gift med en innfødt. Om vi legger sammen antall vigsler av denne typen og enkelte grupper familiejenforeninger for noen år, ville vi få en indikasjon på antallet som er involvert hvert av disse årene.

Tabell 5.1.3. Bestående ekteskap 1.1. 2002 for innvandrere i Norge fra utvalgte nye medlemsland

	Bosatte i Norge		Norsk ektefelle		Ektefelle fra eget hjemland	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Estland	142	30	109	15	10	10
Latvia	138	21	106	10	6	8
Litauen	182	28	140	6	13	13
Polen	2 241	1 014	1 490	269	569	581
Ungarn	408	488	228	289	144	145
Bulgaria	247	223	156	127	69	70
Romania	421	207	296	90	83	85

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

I vår sammenheng er kanskje ikke husholdningstype den viktigste variabel å bruke i beskrivelsen, men vi tar i tabell 5.1.4 inn en enkel sammenlikning av husholdningsstatus for innvandrere fra Polen og fra resten av de nye medlemslandene, sammen med dem fra Asia, alle innvandrere og befolkningen i Norge. Fra de nye medlemslandene unntatt Polen er det relativt få som lever i en husholdning med par med barn, mens det er relativt mange som lever alene eller som par uten barn. Sammenlikner en med innvandrere fra Asia er det blant asiater særlig mange par med barn, og relativt få som lever alene. Husholdningssammensetning for dem fra Polen ligger nær opptil fordelingen for alle som bor i Norge.

Tabell 5.1.4. Innvandrere etter type husholdning. 2001. Prosent

	Norge i alt		Innvandrere		
		I alt	Fra Asia	Fra de nye medlemslandene	
				Polen	Resten
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aleneboende	16,2	18,4	13,0	16,6	24,6
Par uten barn	18,6	13,5	7,6	16,8	21,9
Par med barn 0-17 år	40,9	45,2	55,6	39,1	28,8
Mor/far med barn 0-17 år	6,1	7,2	7,0	8,2	5,3
Enfamiliehusholdninger, voksne barn	13,1	6,6	5,6	12,7	8,0
Flerfamiliehusholdninger	4,3	8,3	10,7	6,2	10,5
Ikke privathusholdning	0,8	0,8	0,5	0,5	0,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Folke- og bolig tellingen 2001.

Heller ikke fruktbarhetsmønsteret skal nevnes annet enn i forbigående, og vi gjengir ingen tabeller. Analyser av fruktbarhet, særlig for så små grupper som vi her har, må gjøres mer omhyggelig for å unngå at en baserer seg på tilfeldige variasjoner. Det er publisert tall for de største gruppene kvinner (fra Polen og fra Romania) i SOPEMI-rapportene (KRD 2002), og i en rapport om innvandrerkvinner (Byberg 2002), begge basert på Lappegård (2000). Det synes som om kvinner fra disse landene har relativt få barn når de når slutten av deres reproduktive periode. Samlet fruktbarhetstall er vel to barn per kvinne, et tall som ikke er særlig høyt når vi tar i betraktning det som er sagt tidligere om at så mange kvinner kommer til Norge for å inngå ekteskap her.

5.2 Den samlede befolkningen med innvandrerbakgrunn, og dens utvikling de siste årene

I tabell 5.2 viser vi den befolkningen som har en viss bakgrunn fra innvandring, ikke bare førstegenerasjonen og deres barn. Utenlandsadopterte (i alt 200 fra disse landene de siste fem årene, flest fra Romania, Ungarn og Polen) er slått sammen med gruppen født i utlandet av norskfødte foreldre for å unngå enhver mulighet for at informasjon om enkeltpersoner skal kunne avsløres. I alt dreier det seg om 20 000 personer med noen innvandrerbakgrunn fra de nye medlemslandene, 7 000 flere enn de som regnes som innvandrere.

Fra alle land er førstegenerasjons innvandrere den største gruppen, men det er nesten like mange norskfødte med en ungarskfødt og en norskfødt forelder som det er førstegenerasjons innvandrere fra Ungarn. Vi tar dette som tegn på at den "gamle" innvanderergruppen fra Ungarn etter hvert har giftet seg inn i den norske befolkningen, og at de ikke i særlig grad har hentet ektefelle fra sitt tidligere hjemland. Det er også et betydelig antall barn av polsk-norske foreldrepar (3 137 i 2002). Antallet med en av foreldrene fra Romania eller Bulgaria og en fra Norge var overraskende stort, og veksten i absolutte tall fra 1998 til 2002 har også vært langt større enn i antallet barn av to rumenske eller bulgarske foreldre.

Tabell 5.2. Alle innvandrer kategorier fra de nye medlemslandene. 1998 og 2002

	Alle innvandrere	Førstegenerasjons- innvandrere uten norsk bakgrunn	Personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre	Utenlandsadoptert eller født i utlandet av norske foreldre	Utenlandsfødt med en norsk forelder	Norskfødt med en utenlands- født forelder
Estland						
1998	322	246	7	:	:	62
2002	554	427	16	:	:	105
Latvia						
1998	315	262	8	:	:	41
2002	540	436	16	8	3	77
Litauen						
1998	238	192	8	:	:	37
2002	643	536	16	:	:	81
Polen						
1998	8 910	5 330	656	36	134	2 754
2002	10 099	6 008	752	53	149	3 137
Slovakia						
1998	138	74	26	:	:	37
2002	299	219	24	:	:	51
Slovenia						
1998	85	46	:	:	4	33
2002	99	49	:	:	3	45
Tsjekkia						
1998	745	421	42	8	13	261
2002	994	565	67	6	15	341
Ungarn						
1998	2 956	1 292	352	81	16	1 215
2002	3 093	1 311	368	147	21	1 246
Bulgaria						
1998	1 105	620	23	38	8	416
2002	1 496	878	40	35	17	526
Romania						
1998	1 229	769	50	92	7	311
2002	1 796	1 127	75	149	6	439

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Tabell 5.2 gir også grunnlag for å se litt nærmere på utviklingen 1998-2002. Den relativt sterkeste veksten er i antallet med bakgrunn i Litauen, hvor det har vært nesten en tredobling, fra 238 til 643. Det aller meste skyldes nyinnvandring, men det er også stor økning av norsk-litauiske barn. Også fra de andre baltiske land og Slovakia har det vært relativt stor vekst, noe mindre fra Romania og Bulgaria. Til tross for den til dels store oppmerksomhet det har vært knyttet til innvandringen herfra har altså ikke tilveksten vært særlig stor. Asylsøkere som har meldt seg i store grupper i kortere perioder ser vi ikke igjen i flyttestatistikken, se også avsnitt 4.3 hvor vi viser at nesten ingen av dem fikk opphold i Norge. Vi har ikke indikasjoner på at mange er blitt i Norge uten oppholdstillatelse. Tilveksten på i alt 1 200 fra Polen på fire år (herav 700 førstegenerasjons innvandrere) synes kanskje ikke så stor. De polske kontaktene har i langt større grad vært knyttet til midlertidige tillatelser, som vi så i forrige kapittel.

5.3 Regional fordeling i Norge

Her går vi tilbake til den vanlige definisjonen av innvandrerbefolkningen; de som har to utenlandsfødte foreldre, og som selv kan være født i Norge eller i utlandet. Den regionale fordelingen har kanskje ikke vært så veldig viktig hittil, men det kan lett tenkes at innvandringen fra de nye medlemslandene kan få klare konsekvenser for enkelte regionale arbeidsmarkeder. Til nå har ikke dette vært tilfellet. Det er lett å følge med i endringer i denne fordelingen i den løpende flyttestatistikken.

Innvandrerne fra de mest aktuelle nye medlemslandene fordeler seg mellom norske fylker omtrent som andre europeiske innvandrere (tabell 5.3.1). 25 prosent bor i Oslo og ytterligere 15 prosent i Akershus. Deretter kommer Østfold, Rogaland og Hordaland med 6-8 prosent hver. Dette tallet for Østfold er

relativt høyt, og det er tilsvarende få som bor i Nord-Norge. Variasjonen de enkelte nasjonalitetene imellom er stort sett innenfor det en kan vente for relativt små grupper fordelt mellom så mange som 19 fylker. Noen mønstre er det likevel. De fra Baltikum slår seg relativt sjelden ned i Oslo sammenliknet med andre fra de nye medlemslandene, og oftere i Hordaland enn andre steder. Andelen polakker og ungare bidrar mest til de relativt høye tallene i Østfold.

Tabell 5.3.1. Innvandrere fra 9 nye medlemsland etter fylke. 1.1. 2002. Prosent

	Opprinnelsesland										
	Europa	Estland	Latvia	Litauen	Polen	Slovakia	Tsjekkia	Ungarn	Bulgaria	Romania	Resten av verden
Hele landet	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Østfold	6,6	4,5	3,3	2,7	10,0	5,4	5,9	9,1	6,2	5,8	4,1
Akershus	13,6	15,6	17,3	15,6	13,9	16,5	15,0	17,6	9,5	16,1	10,7
Oslo	23,3	19,4	15,9	22,3	25,4	32,5	30,9	26,0	26,9	25,0	42,1
Hedmark	2,8	3,4	2,2	3,1	2,7	2,1	2,4	2,6	2,0	0,8	1,7
Oppland	2,6	2,0	1,8	2,5	2,2	0,8	3,5	1,0	3,1	4,4	1,6
Buskerud	7,0	5,0	8,0	4,9	5,8	2,9	7,3	6,1	4,8	4,0	4,6
Vestfold	4,6	0,9	3,5	6,3	4,0	3,7	6,3	6,7	3,6	3,3	3,1
Telemark	3,1	1,4	4,9	1,6	3,5	-	4,8	2,3	4,3	3,7	2,4
Aust-Agder	1,9	-	3,5	1,5	1,5	-	1,4	1,0	2,0	1,8	1,2
Vest-Agder	3,5	3,6	1,8	1,1	2,9	-	2,2	5,7	2,4	3,2	3,2
Rogaland	8,4	6,8	6,4	7,1	8,9	6,6	6,7	6,3	6,4	8,1	6,8
Hordaland	6,4	10,6	10,2	12,0	6,0	8,2	3,8	4,5	8,9	8,8	7,3
Sogn og Fjordane	1,3	2,9	3,3	4,4	1,5	6,6	0,6	1,6	1,7	1,7	1,2
Møre og Romsdal	2,8	5,0	8,2	4,2	3,2	5,4	0,8	2,0	5,7	2,2	2,2
Sør-Trøndelag	4,1	7,0	5,1	5,1	3,8	3,7	4,6	4,2	4,1	3,7	3,5
Nord-Trøndelag	1,2	6,8	1,6	1,3	0,9	-	0,6	0,8	1,1	0,9	0,8
Nordland	2,6	2,3	1,8	2,2	2,0	1,7	1,0	1,1	4,0	3,2	1,7
Troms	2,3	2,0	1,3	1,5	1,6	1,7	1,7	1,4	2,7	2,5	1,4
Finnmark	1,9	-	-	0,9	0,3	-	0,6	0,2	0,7	0,6	0,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

Vi skal i tabell 5.3.2 kaste et blikk på den regionale fordelingen for dem som flyttet til Norge i 2001. I forhold til fordelingen av de bosatte innvandrerne (tabell 5.3.1), er det påfallende at det i 2001 var like mange som flyttet til Akershus som til Oslo. For alle andre strømmer er det Oslo som tallmessig er dominerende, i "alle" år har det vært dobbelt så mange innvandrere som har flyttet til Oslo som til Akershus. Nord-Norge som har en betydelig innvandring fra utlandet (oftest noe over ti prosent av den samlede innvandringen til landet), har en liten andel av innvandrerne (5,5 prosent i 2001) fra disse nye medlemslandene.

Tabell 5.3.2. Innvandring fra de 6 viktigste nye medlemsland og alle 10 etter fylke. 2001. Antall i alt og prosent av fylkene

	Opprinnelsesland						
	Sum 10 land	Estland	Latvia	Litauen	Polen	Bulgaria	Romania
Antall i alt	1 464	143	130	216	483	107	179
Andel, prosent:							
Østfold	4,4	3,5	3,1	3,7	3,9	6,5	3,4
Akershus	18,0	22,4	13,8	24,1	19,9	6,5	21,8
Oslo	17,8	19,6	10,0	13,4	21,5	18,7	10,6
Hedmark	2,8	2,8	3,1	2,3	4,6	:	2,2
Oppland	3,1	2,1	6,9	2,8	3,1	6,5	1,7
Buskerud	5,7	7,0	9,2	6,5	5,4	4,7	5,0
Vestfold	3,1	:	:	6,5	2,9	3,7	:
Telemark	3,3	:	5,4	1,4	3,9	6,5	3,4
Aust-Agder	1,8	:	3,1	:	2,5	3,7	:
Vest-Agder	2,9	5,6	3,8	1,9	1,4	:	7,3
Rogaland	7,2	4,2	12,3	7,4	4,6	5,6	8,9
Hordaland	8,9	4,2	8,5	13,0	5,6	13,1	15,1
Sogn og Fjordane	5,2	:	3,8	3,2	8,1	3,7	3,4
Møre og Romsdal	4,1	2,1	8,5	3,7	3,9	6,5	2,2
Sør-Trøndelag	4,5	10,5	2,3	5,6	3,3	2,8	2,8
Nord-Trøndelag	1,5	7,7	:	:	:	:	:
Nordland	2,7	:	2,3	2,8	3,3	2,8	3,4
Troms	2,6	2,8	:	:	1,4	2,8	4,5
Finnmark	0,3	:	:	:	:	:	:

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

5.4 Fordeling etter botid

Tabell 5.4 viser fordelingen av førstegenerasjons innvandrere fra de nye medlemslandene etter botid. Selv i gruppen med botid lenger enn 20 år er polakkene de fleste, men bare marginalt flere enn fra Ungarn. Også fra Tsjekia og Slovakia er det relativt mange med så lang botid, jfr. flyktninger fra 1948 og 1968. For dem med botid 15-19 år er det fem ganger flere fra Polen enn fra de andre landene til sammen. Deretter blir dominansen av polakker mindre og mindre, og de utgjør bare en tredel av dem med 0-4 års botid. Det er like mange fra Baltikum som fra Polen med 0-4 års botid. Innvandrere fra Polen har en svært stabil fordeling over botid, med like mange i hver av de fire siste femårsperiodene. Det betyr trolig at innvandringen fra Polen har sunket de siste 20 årene, siden en større andel av dem som kom for lenge siden vil ha vendt hjem enn blant dem som er kommet nylig. Ingen annen gruppe har så jevn fordeling etter botid. Innvandrere fra Ungarn er den gruppen med flere enn 1 000 personer i Norge som har størst andel som har bodd i Norge lenge, nesten tre av fire har bodd her lenger enn 15 år.

Tabell 5.4. Førstegenerasjons innvandrere etter fødeland og botid i Norge. 1.1. 2002

	I alt	Botid				
		0-4 år	5-9 år	10-14 år	15-19 år	20 år og mer
I alt	259 221	87 287	46 456	45 509	21 659	58 310
Estland	421	311	80	:	:	18
Latvia	438	319	82	22	0	15
Litauen	536	450	67	:	:	12
Polen	5 970	1 188	1 014	1 478	1 203	1 087
Slovakia	219	159	18	:	:	30
Slovenia	53	19	10	:	:	16
Tsjekia	557	157	50	25	48	277
Ungarn	1 300	199	67	82	77	875
Bulgaria	882	378	159	223	65	57
Romania	1 119	514	286	189	44	86
Sum 10 land	11 495	3 694	1 833	2 045	1 450	2 473

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Befolkningsstatistikk.

For de fleste landene er det en meget stor andel som har kortere enn fem års botid. Dette er mer en følge av at innvandringen fra disse landene er i rask vekst enn av at mange som kom for noen år siden allerede er vendt hjem. Tre firedeler av dem med bakgrunn i de baltiske stater og Slovakia har botid under fem år. Dette skyldes i noen grad at disse landene ble gjenopprettet på 1990-tallet, men for en del innvandrere herfra som kom før landene igjen ble selvstendige, har det vært mulig å finne tilbake til hvilket land de kom fra, for eksempel når de har påberopt seg det nye landets statsborgerskap. Selv om tallene ikke er helt korrekte, gir de et rimelig godt bilde av at innvandringen herfra har økt sterkt de siste få årene.

Flyttere som kommer hit under forhold hvor innvandring er underlagt sterke restriksjoner, vil trolig nøle før de returnerer eller reiser videre fordi det kan bli vanskelig å komme tilbake. Med åpnere grenser i framtidens EØS (eller liknende), er det grunn til å tro at flere vil flytte fram og tilbake, og at det derfor kan bli relativt sett færre med lange botider.

6 Levekår: Utdanning, arbeidsmarked, inntekt og bolig

Vi skal også gi et enkelt bilde av hvordan levekårene er for innvandrere fra de nye medlemslandene. Det er viktig hva slags utdanning en har når en kommer, eller eventuelt skaffer seg mens man er i Norge. Utdanning regnes som et meget viktig grunnlag for arbeid, og dermed for inntekt og for andre levekårskomponenter.

Statistikkgrunnlaget for å beskrive situasjonen i et tverrsnittsbilde er bedre for folketellingstidspunktet i slutten av 2001 enn for å følge utviklingen for hver innvandrerggruppe over tid. Enda litt vanskeligere er det å følge utviklingen til de enkelte individene over tid for på den måten å kunne se hvordan deres vei inn i det norske samfunnet går. Vi kan for øyeblikket gi noe bilder basert på folketellingen og på det datagrunnlaget som vil inngå i det ferdig koplede folketellingsmaterialet. Mer nøyaktige analyser hvor en ser alle ulike forhold, som f. eks. inntekt, utdanning, arbeidsmarkedsatferd i sammenheng på individnivået må vente ennå en stund. For vårt prosjekts formål vil likevel de deskriptive analysene av de enkelte komponentene hver for seg gi mye av den kunnskapen som trenges. De beskrivelsene som gis i det følgende kan gjentas regelmessig, som ledd i å følge utviklingen i denne gruppas levekår. Det

vil etter hvert også bli grunnlag for å trekke inn informasjon om yrke. Det vil trolig være av stor verdi å følge hvordan sammenhengen mellom yrke og utdanning utvikler seg for å se om denne gruppen får arbeid som tilsvarer deres kompetanse eller ikke. Dette kan vi ikke gå inn på i vårt prosjekt innenfor den rammen vi har.

6.1 Utdanning

Norsk statistikk har ikke løpende registrering av den utdanningen som innvandrerne har med seg ved innvandring. Derfor har det i tilknytning til de to siste folketellingene vært sendt spørreskjema til alle som er innvandret etter forrige telling for å kartlegge deres utdanning. Det er en betydelig andel uoppgitt her, og de som er innvandret etter 1999 er det svært mangelfulle opplysninger om. Utdanning tatt etter at de kom til Norge blir registrert om den foregår i Norge, eller med støtte fra Statens lånekasse om den tas i utlandet. Det er derfor en betydelig andel med ukjent utdanning, særlig blant de helt nyankomne. Vi har tidligere sett at fra mange av de nye medlemslandene er andelen nyankomne stor.

Tabell 6.1. Andel med universitets- og høyskoleutdanning, i alder 16-24 år, 30-44 år og 16 år og over. 2001. Prosent

	Alle 16 år og over			16-24 år			30-44 år		
	Antall	Uoppgitt	U&H	Antall	Uoppgitt	U&H	Antall	Uoppgitt	U&H
Alle i Norge	3 571 207	2,1	21,8	485 092	3,1	7,6	1 009 966	2,8	30,0
Innvandrer befolkningen									
Vestlige land	82 798	17,5	32,9	5 219	42,2	5,8	27 665	22,0	39,3
Ikke-vestlige land	145 689	21,6	17,5	28 891	22,0	3,4	61 637	20,4	21,3
Øst-Europa	35 818	22,6	20,6	6 530	22,2	5,8	13 222	21,9	23,5
De 10 nye søkerlandene	10 325	14,7	33,9	1 416	24,5	8,5	3 586	14,5	38,1
Estland	271	39,9	32,5	75	28,2	7,0	91	29,7	40,7
Latvia	298	36,6	28,8	103	46,6	5,9	87	26,4	50,6
Litauen	308	43,8	32,8	101	60,4	15,8	108	35,2	37,1
Polen	5 552	9,9	34,6	766	8,1	7,7	1 968	11,3	38,5
Tsjekkia	448	13,9	40,2	36	30,6	11,1	102	16,7	48,0
Ungarn	1 543	7,6	29,8	83	31,3	12,0	389	8,2	32,4
Bulgaria	737	20,6	37,1	71	28,2	7,0	340	20,0	38,2
Romania	919	20,7	34,0	135	37,0	9,6	441	14,7	38,6

U&H: Universitets- og høyskoleutdanning

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Utdanningsstatistikk.

Tabell 6.1 viser andelen med utdanning ut over videregående skole (på universitets- eller høyskolenivå) for de i alderen 16-24 år, 30-44 år og blant alle over 15 år. Disse aldersinndelingene er gjort for å sammenlikne uten at forskjeller i aldersfordeling skal bli helt ødeleggende. Særlig blant dem som nå er mellom 16 og 24 år vil det etter hvert bli mange flere som fullfører en høyere utdanning. Blant de yngste er det flere med fullført høyere utdanning i gruppen av innvandrere fra de nye medlemslandene i Øst enn det er i gjennomsnittet av den norske befolkningen. Særlig er utdanningsnivået høyt blant dem fra Baltikum. Også for personer i alderen 30-44 er andelen med høyere utdanning større for innvandrere fra disse landene enn gjennomsnittet i Norge, og like stor som blant vestlige innvandrere. Det er særlig andelen med lang universitets- og høyskoleutdanning som er større enn i befolkningen i Norge. Det er ikke lett å kode utenlandske utdanninger om til helt tilsvarende norske, men hovedkonklusjonen blir ikke påvirket av dette.

Tall for utdanning blant alle over 15 år blir mye påvirket av aldersfordelingen, og det er ikke så merkelig at en gruppe som er såpass ung som innvandrerne fra de nye medlemslandene fremtrer som en gruppe med særlig høyt utdanningsnivå. Likevel, det inntrykket som den tredje delen i tabell 6.1 viser av en meget høyt utdannet innvandrergruppe fra de nye medlemslandene i øst, er udiskutabelt.

Det er noen forskjeller landene imellom. Blant innvandrere mellom 16 og 24 år er det spesielt de fra Litauen, Ungarn og Tsjekkia som kommer godt ut med mer enn 10 prosent med høyere utdanning, men gruppene er svært små. Uoppgitt gjelder særlig dem som ankom etter utdanningsundersøkelsen i 1999, og den skal ikke tas som uttrykk for lav eller manglende utdanning. I gruppen 30-44 år har flertallet fra Litauen høyere utdanning, mens en av fire både fra Latvia og Litauen har utdanning ut over cand.mag.-nivået. Det synes ikke å være særlige forskjeller mellom menns og kvinners utdanningsnivå for disse landene (ikke vist i tabellen).

6.2 Arbeidsledighet, sysselsetting, næring

Det er vel kjent at arbeidsløsheten er større og sysselsettingsfrekvensene mindre for ikke-vestlige innvandrere enn for resten av befolkningen (SSBs arbeidsmarkedsstatistikk for innvandrere). Vi skal i dette avsnittet se på forholdene for innvandrerne fra de nye medlemslandene. Arbeidsledigheten er mellom to og fire prosent for de ulike nasjonaliteter, langt mindre enn for innvandrere fra andre land i Øst-Europa (som vesentligst er land i tidligere Jugoslavia). Det er ytterst få som er på arbeidsmarkedstiltak. Vi ser her bare på førstegenerasjons innvandrere, siden det er så få blant deres etterkommere som er kommet i yrkesaktiv alder. En fullgod analyse av innvandrernes forhold på arbeidsmarkedet må følge den enkelte innvandrer gjennom hele oppholdet i Norge, for å se hvordan sysselsettingen påvirkes av oppholdstidens lengde, av ervervede kvalifikasjoner og utdanning etc. Dette har vi ingen mulighet til innenfor rammen av dette prosjektet, men det vises til Østby (2001), hvor dette er framgangsmåten, men hvor fokus ikke ligger på innvandrerne fra de nye medlemslandene.

Tabell 6.2.1. Førstegenerasjons innvandrere etter sysselsettingsstatus og utvalgte fødeland. 4. kvartal 2001. Prosent

	Antall personer	Utenfor arbeidsstyrken	Lønnstakere	Selvstendige	Helt ledige
Alle i Norge (antall)	3 200 000	875 000	2 125 000	150 000	52 000
Estland	340	42,9	51,4	2,3	1,8
Latvia	378	47,4	47,4	0,5	2,9
Litauen	457	50,1	46,3	1,1	1,8
Polen	5 331	30,9	60,4	3,6	4,0
Slovakia	187	47,1	48,7	1,1	2,1
Tsjekkia	445	35,7	58,9	3,3	1,8
Ungarn	1 168	45,0	48,5	4,4	2,0
Bulgaria	786	32,4	55,1	7,1	4,8
Romania	1 014	34,5	58,4	2,7	3,4
Bosnia-Hercegovina	9 867	37,5	58,5	0,6	6,6
Serbia-Montenegro	8 926	39,0	52,0	1,4	5,8
Norge	3 200 000	27,3	66,2	4,7	1,6
Øst-Europa	35 800	35,9	55,6	1,8	5,0
Ikke-vestlige innvandrere	145 000	39,4	51,0	2,5	5,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Arbeidsmarkedsstatistikk.

Andelen sysselsatte blant innvandrere fra de nye medlemslandene er ganske høy, men den er langt lavere enn i gjennomsnittet av befolkningen i Norge, til tross for at dette er en ganske ung befolkning. Til dels vil nok det skyldes at det er ganske mange nygifte som trolig har mindreårige barn, og heller er hjemme med dem enn å prøve seg i et arbeidsmarked hvor forutsetningene for å få jobb kanskje ikke er de aller beste. Andelen selvstendige næringsdrivende er ikke særlig høy (mellom ½ og 7 prosent), med dem fra Bulgaria på en klar topp. Det er mulig dette kan ha noe å gjøre med at en del bulgarere får oppholdstillatelse som artister for å spille på hoteller og skip.

Andelen som er lønnstakere ligger mellom 45 prosent og 60 prosent. Dette er langt mindre enn i befolkningen i Norge, men likevel godt over andre innvandrergrupper enn dem fra vestlige land. Polen kommer høyest med over 60 prosent, og det er høye tall også for Romania og Tsjekkia. Disse tallene lar seg ikke tolke uten videre, fordi de er avhengige av aldersfordelingen, men også av hvor stor andel nyankomme det er. Når andelen utenfor arbeidstyrken er såpass stor for Latvia og Litauen, har nok det også å gjøre med at mange herfra er nygifte med nordmenn og ennå ikke kommet inn på arbeidsmarkedet. Ungarernes store andel utenfor arbeidstyrken skyldes at dette er en gruppe hvor alderen etter hvert er blitt ganske høy.

Vi har informasjon om hvilke næringer de yrkesaktive er knyttet til, men vi vet foreløpig ikke deres yrke. Det vil komme som en regulær del av arbeidsmarkedsstatistikken i løpet av året, og kan dermed gis for både arbeidstakere og selvstendig næringsdrivende, brutt ned på enkeltland, alder, kjønn osv. Det spesielle for dem som kommer fra de nye medlemslandene er at en del nok knytter kontakter til Norge gjennom sesongarbeid, særlig i landbruket. Det er da også en viss andel som er knyttet til jordbruket blant innvandrere fra Polen og Baltikum. Det dreier seg dog ikke om mer enn 80 personer, hvorav to tredeler kommer fra Polen. For Estland er det så mye som sju prosent av de sysselsatte som er i landbruk.

Det er om lag 15 prosent sysselsatt i industrien for de fleste landene, men med Estland langt over og Latvia langt under. Bygningsindustrien i noen land i Vest-Europa har mange arbeidere fra Øst-Europa, men slik er det ikke i Norge. Varehandel, hotell og restaurantvirksomhet er sammen med helsetjenester de vanligste næringene. Næring 74 har trolig mange renholdere, og Romania er mye sterkere representert her enn andre land. Helsetjenester (næring 85) er vanligst for personer med bakgrunn i Polen, og i alt er det om lag 750 polakker sysselsatte i helse- og sosialtjeneste i Norge. Eksakt hvor mange som er sjukepleiere vet vi ikke. Restkategorien tar opp i seg mange små grupper, bl.a. dem som arbeider i gruvedrift, kraftforsyning, transport, personlig tjenesteyting, som hushjelp mv.

Sysselsettingssituasjonen for innvandrere fra de nye medlemslandene er allerede nå relativt god sammenliknet med andre innvandrergupper, og kan nok tjene som et insitament for flere til å komme til Norge når mulighetene byr seg, og vitner også om en gruppe som lettere enn mange andre innvandrergupper får innpass på det norske arbeidsmarkedet.

Tabell 6.2.2. Sysselsatte førstegenerasjons innvandrere i noen næringsgrupper, etter fødeland. 4. kvartal 2001. Prosent

	Antall i alt	Sum	Næringsområder (prosent)								
			01	15-37	45	50-55	74	75	80	85	Resten
Estland	174	100	7	22	3	19	6	4	13	22	4
Latvia	175	100	4	:	:	27	6	6	6	21	27
Litauen	208	100	3	15	2	14	9	5	11	18	23
Polen	3 367	100	2	13	4	17	9	6	10	23	16
Tsjekkia	276	100	1	12	4	14	6	8	12	20	23
Ungarn	613	100	0	14	2	14	8	7	13	19	23
Bulgaria	466	100	0	16	4	21	8	4	15	14	18
Romania	607	100	0	14	2	19	13	7	7	22	16

: For å unngå å vise tall mindre enn 3.

01: Jordbruk 15-37: Industri 45: Bygg og anlegg 50-55: Varehandel, hotell og restaurant 74: Annen forretningsmessig tjenesteyting 75: Offentlig forvaltning 80: Undervisning 85: Helse- og sosialtjenester

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Arbeidsmarkedsstatistikk.

6.3 Inntekt

Selv om sysselsettingssituasjonen er relativt god, blir likevel ikke inntekten på samme nivå som resten av befolkningen eller som vestlige innvandrere. Tabell 6.3 viser inntekten for de forskjellige gruppene. Vi velger å bruke gjennomsnittsinntekt og ikke medianinntekt, men konklusjonene ville blitt akkurat de samme. Tallene er for små til at vi kan bryte inntekten ned på land og generasjon, men det er interessant å se at personer født i Norge av to innvandrede foreldre nå har høyere inntekt enn førstegenerasjons innvandrere. Dette gjelder for alle innvandrere unntatt dem fra Norden og Nord-Amerika.

Innvandrere fra Øst-Europa tjener bare litt mer enn dem fra den tredje verden, men de som kommer fra de nye medlemslandene i EU ligger betydelig over det østeuropeiske gjennomsnittet. Vi har slått sammen de landene med relativt få innvandrere i Norge, og da kommer, ikke overraskende, den vel etablerte gruppen bestående av Ungarn og Tsjekkia godt ut. Polen kommer heller ikke så dårlig ut, med et inntektsnivå midt mellom gjennomsnittet for innvandrere fra Vest-Europa og Øst-Europa. De fra Bulgaria og Romania kommer fra arbeidsmarkedsforhold som er fjernest fra de norske, og deres inntekter er lavere enn for dem som kommer fra de andre nye medlemsland i Øst.

Tabell 6.3. Inntekt etter skatt¹ per forbruksenhet² (E=0,5), etter innvandringskategorier. Personer 25-55 år tilhørende familietyperne ektepar uten barn, par med barn³ og enslige forsørgere⁴. 2000

Innvandringskategori	Gjennomsnitt	Median	Antall
Generasjon			
Førstegenerasjons innvandrere	208 500	186 226	100 213
Andregenerasjons innvandrere	268 100	223 552	1 661
Resten av befolkningen	267 100	234 034	1 200 382
Førstegenerasjon, etter verdensregioninndeling			
Norden	278 700	234 600	16 164
Vest-Europa unntatt Tyrkia	264 600	230 100	11 952
Øst-Europa	182 400	173 800	17 107
Nord-Amerika og Oseania	283 500	227 800	3 431
Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika samt Tyrkia	177 200	166 600	51 559
Andregenerasjon, etter verdensregioninndeling			
Norden	276 100	224 600	567
Vest-Europa unntatt Tyrkia	313 200	242 000	362
Øst-Europa	266 500	225 400	362
Nord-Amerika og Oseania	269 200	242 400	63
Asia, Afrika, Mellom- og Sør-Amerika samt Tyrkia	201 700	187 500	307
Førstegenerasjon, etter landbakgrunn			
Bulgaria og Romania	205 200	195 800	808
Estland, Latvia og Litauen	210 500	197 200	333
Slovenia, Ungarn, Slovakia og Tsjekkia	237 200	211 300	552
Polen	227 200	210 100	2 631

¹ Inntekt etter skatt består av summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer, fratrukket utlignet skatt og negative overføringer.

² Kvadratrotskalaen er brukt som ekvivalensskala. Familieinntekten divideres med kvadratrotten av antall personer i familien.

³ I tallet på par med barn inngår ektepar med barn og samboere med minst et felles barn.

⁴ Enslige forsørgere defineres som de som mottar utvidet barnetrygd.

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Inntektsstatistikk for personer og familier.

6.4 Boligforhold

Det er ikke behov eller rom for å gå i detalj inn på innvandrernes boligforhold i denne omgang, men det kan likevel være en nyttig indikator å følge med på seinere. I tabell 6.4 presenterer vi fordelingen av polske og andre østeuropeiske innvandrere mellom de ulike boligtypene. Polakker bor gjennomgående i den samme type boliger som dem fra de andre nye medlemslandene. De har en litt høyere andel som bor i rekkehus, og tilsvarende litt færre som bor i forretningsbygg eller bygg for felleshusholdninger. Sammenliknet med andre grupper, har de som kommer fra de nye medlemslandene en langt mindre andel bosatt i boligblokker enn ikke-vestlige innvandrere under ett, og tilsvarende flere i enebolig. Også hva boligtypene angår, har de fra de nye medlemslandene i øst en fordeling som ligger klart nærmere de vestlige enn til de ikke-vestlige innvandrerne.

Tabell 6.4. Innvandrere i privathusholdninger, etter boligtype. 3.11. 2001

	Norge, i alt	Innvandrere			
		Fra Polen	Fra de 9 andre ¹	Ikke-vestlige	Vestlige
Enebolig	63,8	43,9	43,3	26,1	51,3
Småhus, under 3 etasjer	20,2	25,5	23,5	23,4	22,9
Blokk, leiegård	12,8	28,6	27,7	43,6	21,2
Forretningsbygg mv.	3,2	2,9	4,6	6,8	4,8

¹ Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, Slovenia, Slovakia, Tsjekkia, Tsjekkoslovakia, Ungarn

Kilde: Statistisk sentralbyrå: Folke- og bolig tellingen 2001.

7. Sammendrag og konklusjoner

7.1 Sammendrag

Bakgrunnen for prosjektet er at en i alle EØS-landene er opptatt av den fremtidige innvandringen fra de 12 nye medlemslandene i EU. Noen land har allerede tatt forbehold om en til dels lang (inntil sju års) overgangsperiode før de nye landene fullt ut får delta i det felles arbeidsmarked med fri bevegelighet av arbeidskraft. Tyskland og Østerrike synes å ville benytte seg av overgangsmuligheter for å unngå åpne grenser fra dag 1. Flytting fra ett land til et annet vil, om alt annet holdes likt, være større jo større økonomiske forskjeller det er mellom de to landene, eller avhengig av hvor mye den enkelte kan tjene på å flytte.

Det er selvfølgelig mange hindringer i veien for slik flytting. En måte å komme rundt noen av de hindringene som er mot økonomisk sett velbegrunnede flyttinger, er å utnytte de kontakter en allerede har i det potensielle tilflyttingslandet, for eksempel fra tidligere besøk eller gjennom slekt og venner som allerede er der. Mye av utviklingen i det framtidige flyttemønsteret vil være bestemt av hvordan det går med økonomien og arbeidsmarkedet i Norge, både på kort og lang sikt. Flyttingen til Norge er også i stor grad påvirket av hva som skjer i alternative tilflyttingsmål. De tilfellene hvor vi har sett at tilstrømningen til Norge har vært ganske stor, er nok mer en følge av at det har vært lettere å komme til Norge enn at Norge står øverst på ønskelisten for dem i de nye medlemslandene som vil ut i verden for å tjene penger. Utvandringene vil også i stor grad være avhengige av utviklingen i de nye medlemslandene selv. Framtidig flytting vil i hvert fall i noen grad også være påvirket av den demografiske utviklingen i Norge, i EØS ellers og i de nye søkerlandene. Hvor sterk denne påvirkningen er, vil det være faglig uenighet om, men nesten alle EØS-land bruker forhold knyttet til framtidig aldring og nedgang i folketall til å begrunne at de trenger øket (arbeidskrafts)innvandring på lang sikt.

Datagrunnlaget vi har utnyttet i dette prosjektet er i hovedsak hentet fra den ordinære statistikken, og det er dermed mulig å følge løpende med på disse områdene for å se i hvilke grad innvandringens omfang eller karakter utvikler seg på en slik måte at det må treffes spesielle tiltak. Komparativ demografisk informasjon er hentet fra Eurostat, Europarådet og FN, og vil trolig være tilgjengelig minst i samme omfang også framover.

Vi sammenlikner demografisk utvikling og struktur i (noen av) EØS-landene og de nye medlemslandene. Foreløpige tall fra Eurostat for 2002 viser at alle de mest aktuelle nye medlemslandene har negativ naturlig befolkningstilvekst, dvs. flere døde enn fødte. Blant EØS-landene gjelder det bare Tyskland, Hellas og Italia. EØS-området har likevel ikke en høyere naturlig tilvekst enn 0,9 promille. I sum hadde de åtte mest aktuelle medlemsland en nedgang i folketallet på et par promille, størst nedgang hadde Latvia med 7 promille. Alle EØS-landene hadde befolkningsvekst.

De ti nye medlemslandene hadde ved inngangen til 2002 nesten 75 millioner innbyggere. Legger vi til Bulgaria og Romania, kommer vi opp i 105 millioner mennesker i de nye landene. Når det gjelder antall gamle er ingen av de nye medlemslandene (ennå) oppe på EUs gjennomsnitt, men Latvia og Estland ligger ikke langt etter.

I Europa betyr Tyskland langt mer som flyttemål for Polen, men for de baltiske land er nettoutvandringen til Norden av omtrent samme størrelsesorden som til Tyskland. I Norden er Sverige mye større enn de tre andre landene. Det er gjennomgående langt flere som flytter fra enn til de nye medlemslandene.

Norges rolle i dette bildet er forholdsvis beskjeden. Vi har årlig hatt en nettoinnvandring på noen få hundre fra disse landene. Tallene har riktignok vært noe stigende over tid, men selv i 2001 kommer vi ikke opp i en større samlet nettoinnvandring fra Polen og Baltikum enn på 700, halvparten fra Polen. Når nettotallet for Danmark var like stort som for Norge i 1999 og 2001, viser det at Norge til tross for lengre avstand og tradisjonelt mindre tette kontakter, faktisk spiller en viss rolle som flyttemål.

Arbeidsløsheten er lavere i Norge enn i våre naboland, og bare halvparten av nivået i EU. Tyskland ligger nå over EUs gjennomsnittsnivå. Arbeidsløsheten i de nye medlemslandene er til dels enda mye høyere. Høyest er den i Polen og Slovakia med 18-19 prosent. Norge har den største kjøpekraften i 2002, med 40 prosent over EUs gjennomsnitt (indeks på 140). Blant de nordiske medlemslandene kommer Danmark relativt godt ut med 114 prosent av EUs gjennomsnittsnivå, mens de andre to kommer like over 100. De fleste nye medlemslandene i første utvidelsesrunde har minsket avstanden til EUs gjennomsnitt, både fra 1995 og fra 2000. Særlig i forhold til Tyskland, som har hatt en betydelig økonomisk stagnasjon i perioden, er avstanden blitt redusert. Både når det gjelder arbeidsmarked og økonomisk styrke, er det fortsatt meget store forskjeller mellom Norden, og særlig Norge, og alle de nye medlemslandene. Det er også store forskjeller internt i dagens EØS-område, uten at dette fører til store bevegelser av arbeidstakere fra fattigere til rikere land.

De nye medlemslandene må forvente en ganske dystre demografisk framtid. Framskrivninger av folkemengden gir som resultat at alle de nye medlemslandene vil ha nedgang i folketallet fram til 2020, varierende fra nesten balanse i Slovakia til ned 20 prosent i Estland og Bulgaria. Fram til 2050 ventes nedgangen å fortsette, og bli på mellom 13 og nesten 50 prosent fra 2000. Andelen gamle i befolkningen vil øke fram mot 2050. Fra en situasjon i år 2000 med vel 20 prosent av EU-landenes befolkning over 60 år, vil andelen bli nesten 30 prosent i 2020, og langt oppe på 30-tallet i 2050. De nye medlemslandene har 15-20 prosent over 60 år nå, FNs framskrivninger sier at i 2050 vil 35-40 prosent av befolkningen i de nye medlemslandene være over 60 år, mest i Slovenia og Tsjekkia med over 40 prosent. Tallet for Norge anslås til sammenlikning å bli 32 prosent. Den demografiske vekstkraften er betydelig lavere i Øst- enn i Vest-Europa. og dermed kan antallet potensielle utvandrere nok bli atskillig lavere enn det mange forestiller seg.

Netto innvandringen til Norge av statsborgere fra de nye medlemslandene har vist en ganske stabil økning det siste tiåret, fra noen få hundre per år tidlig på 1990-tallet til over 1 000 i 2002. Den samlede nettoinnvandringen til Norge har variert mye i den samme perioden. Hvert år er innvandringen fra Polen den største, og i alt dreier det seg om en tredel av innvandringen fra de nye medlemslandene i øst. Det har vært ganske stabile tall fra de baltiske land, men med en klar økning de siste årene, særlig for litauiske statsborgere. Kontaktmønsteret de siste årene har vært slik at vi kan vente at nettoinnvandringen fra Baltikum vil forsterkes ytterligere. Hvert år er innvandringen fra Polen den største, og i alt dreier det seg om en tredel av innvandringen fra de nye medlemslandene i øst.

Familiegjenforeninger er et viktig grunnlag for mye av dagens innvandring til Norge. For 2002 godkjente UDI 14 200 familiegjenforeninger, flere enn noen gang. Det var 5-6 prosent av disse som gikk til personer fra de nye medlemslandene. Siden det er flere i Norge fra Polen enn fra de andre landene, er det naturlig at det kom flest fra Polen, deretter Litauen og de andre baltiske statene. De fleste (350) fikk gjenforening med en norsk statsborger, i de fleste tilfellene kvinner fra Polen eller Litauen som giftet seg med norske menn. I forhold til all innvandring til Norge er ikke dette store tall, men det representerer likevel en relativt betydelig tilvekst av personer fra særlig de baltiske landene.

UDI rapporterer at det ble gitt nesten 20 000 midlertidige oppholdstillatelser av ulik art i 2002, omtrent 90 prosent av dem gitt til personer fra de nye medlemslandene. Antallet slike tillatelser har steget mye siden 2000, mens andelen fra "de nye medlemslandene" har vært stabil. Det store flertallet er tillatelser til sesongarbeid, oftest i landbruket. Det er ingen sentrale oversikter over hvem som får slike tillatelser, og hvor mange som er gjengangere fra år til år. Dermed vet vi lite om hvor stabile kontakter som etableres. Det synes ikke å være så sjelden at det er de samme personene som kommer tilbake til den samme arbeidsgiver år etter år. I tillegg til disse i norsk sammenheng meget betydelige antall arbeidstakere, er det også et ukjent antall sesongarbeidere som er her uten formelle tillatelser. Studentene utgjør langt mindre tall, bare noen få hundre per år. De får nok til dels svært godt kjennskap til det norske samfunn, og mange av dem kan tenkes å slå seg til her, om anledningen byr seg. Antallet asylsøkere er stort, men et forsvinnende lite antall av dem fra de nye medlemslandene får lov til å bli. Tallet på søkere er likevel en indikasjon på at interessen for å komme til Norge kan være betydelig, særlig dersom mange andre land fortsetter med restriksjoner på innvandring fra "de nye".

I alt er det ved inngangen til 2002 vel 6 000 utenlandske statsborgere i Norge fra de nye søkerlandene. I 2002 skiftet om lag 300 personer til norsk statsborgerskap fra statsborgerskap i ett av de nye medlemslandene. Det var i alt 13 000 innvandrere fra disse landene, slik vi definerer innvandrere som

født i Norge eller utlandet av to utenlandsfødte foreldre. I tillegg var det om lag 7 000 som hadde en noe svakere innvandrerbakgrunn, f.eks. født i Norge av en norskfødt forelder og en fra ett av disse landene. Særlig fra Ungarn er det relativt mange i denne gruppen. Blant de 13 000 innvandrerne var det 3 000 flere kvinner enn menn. Halvparten av de 13 000 hadde bakgrunn fra Polen. For de baltiske stater er det tre-fire ganger så mange kvinner som menn, mens det tallmessige kvinneoverskuddet er størst fra Polen, nesten 2000. Overskuddet har nok i stor grad med ekteskapsinngåelser mellom norske menn og innvandrede kvinner å gjøre. Litt over halvparten av innvandrerne er mellom 20 og 44 år. Det er knapt 1 000 personer over 67 år, men dette utgjør så mye som 18 prosent av alle ikke-vestlige innvandrere i denne aldersgruppen. Andelen blant barn og unge (0-19 år) var bare 3 prosent.

Vi har vært inne på at en viss del av innvandringen fra de nye medlemslandene er knyttet til inngåelse av ekteskap mellom norske menn og kvinner fra disse landene. Husholdningssammensetning for dem fra Polen ligger nært opptil fordelingen for alle som bor i Norge. Samlet fruktbarhetstall er vel to barn per kvinne, noe som ikke er særlig høyt når vi tar i betraktning at såpass mange kvinner kommer til Norge for å inngå ekteskap her.

Innvandrerne fra de åtte mest aktuelle nye medlemslandene fordeler seg mellom norske fylker omtrent som andre europeiske innvandrere. 25 prosent bor i Oslo og ytterligere 15 prosent i Akershus. I 2001 var det like mange som flyttet til Akershus som til Oslo. For de fleste landene er det en meget stor andel som har kortere enn fem års botid. Dette er mer en følge av at innvandringen fra disse landene er i vekst enn at mange som kom for noen år siden allerede er vendt hjem.

Forskjellene i levekår mellom de nye medlemslandene og Norge og Norden er selvfølgelig svært store, og det er store forskjeller innbyrdes mellom de nye landene. Uten å gå detaljert inn i analyser av hvordan forskjellene egentlig er, nøyer vi oss med å konstantere at levekårsforskjellene er store nok til at dersom de alene var avgjørende, ville det være store flyttestrømmer fra de nye medlemslandene til Norge, Norden og hele EØS-området.

Blant de yngste (16-24 år) er det flere med fullført høyere utdanning i gruppen av innvandrere fra de nye medlemslandene i Øst enn det er i gjennomsnittet av den norske befolkningen. Særlig er utdanningsnivået høyt blant dem fra Baltikum. Også for personer i alderen 30-44 er andelen med høyere utdanning større for innvandrere fra disse landene enn gjennomsnittet i Norge, og like stor som blant vestlige innvandrere. Det er særlig andelen med lang universitets- og høyskoleutdanning som er større enn i befolkningen i Norge.

Arbeidsledigheten i Norge er mellom to og fire prosent for de ulike nasjonalitetene, langt mindre enn for innvandrere fra andre land i Øst-Europa. Andelen som er lønnstakere varierer mellom 45 og 60 prosent. Dette er mindre enn i befolkningen i Norge, men likevel godt over andre innvandrergrupper enn dem fra vestlige land. Med såpass god tilpasning på arbeidsmarkedet blir heller ikke inntekten så dårlig som blant andre innvandrere. Inntekten når ikke opp til nivået for vestlige innvandrere, men for polakker ligger det midt mellom det de fra Vest-Europa og Øst-Europa har i inntekt.

7.2 Konklusjoner

I alle EØS-landene synes en å være opptatt av den fremtidige innvandringen fra de nye medlemslandene i EU. De nye landene er først de 8 i Øst-Europa og Kypros og Malta fra 1. mai 2004, deretter Bulgaria og Romania. EØS-området vil trolig bli utvidet samtidig med EU. Interessen for framtidig innvandring er størst i de landene som ligger nærmest opp til den nye medlemsregionen. Noen land har allerede tatt forbehold om en til dels lang (inntil sju års) overgangsperiode før de nye landene fullt ut får delta i det felles arbeidsmarked. Det er sannsynlig at de løsninger som velges i våre naboland og i viktige innvandringsland i Europa vil få konsekvenser for hvor mange som vil flytte til Norge.

Dette prosjektet er ment å gi et bidrag til forståelsen av hvordan innvandringen til Norge har vært fra disse landene, hvem som er kommet under hvilke betingelser og hvordan de har tilpasset seg i Norge. Vi har også beskrevet en del av de midlertidige oppholdene det er i Norge av personer fra disse landene. På grunnlag av en forståelse av de prosessene som har ledet fram til dagens situasjon, vil det være mulig å gjøre seg opp en mening om utviklingsretninger framover. Noen prognoser er det dog ikke grunnlag for å gi, til det er det altfor mange usikkerhetsmomenter.

De nye medlemslandene har alle en demografisk situasjon som ikke vil utvikle seg annerledes enn i resten av Europa, de må vente en sterk aldring av befolkningen og nedgang i folketallet. Denne negative utviklingen vil være sterkere i resten av det nye EØS-området enn i Norge, og kan nok tenkes å gjøre at etterspørselen etter "attraktive" innvandrere etter hvert kan bli ganske sterk, og det er ikke gitt at Norge stiller veldig sterkt i denne konkurransen. Situasjonen både i de nye medlemslandene og i alternative tilflyttingsland kan nok i mange sammenhenger være viktigere enn situasjonen i Norge for den framtidige innvandringen til Norge. Selv om vi er et relativt velstående land, kan det også være momenter knyttet til språk og avstand som sammen med andre argumenter kan trekke mange potensielle migranter i andre retninger.

Flere argumenter peker i retning av at det vil være svært store grupper potensielle utvandrere fra disse landene til Norden og Vest-Europa. Men vi skal samtidig huske at det har vært og er store forskjeller i arbeidsløshet og økonomiske levevilkår også innenfor EØS. Selv om det her er fri bevegelse av arbeidskraft, er det ikke blitt flyttestrømmer som svarer til forskjeller i arbeidsløshet og inntektsnivå. Det er selvfølgelig mange barrierer mot slike bevegelser også, knyttet til manglende kunnskaper, språkproblemer, kostnader, usikkerhet etc., slik at enkle modeller som baserer seg bare på økonomiske forskjeller ikke kan brukes til å forutsi strømmene. Likevel, det er såpass store forskjeller, såpass korte avstander og såpass tette kontakter mellom særlig den nordlige del av det nye medlemsområdet og Norge at vi gjør klokt i vente en viss tilstrømning.

Mye vil nok være avhengig av utviklingen i Baltikum og i Polen. Til nå utgjør polakker halvdelen av innvandringen til Norge fra de nye medlemslandene, men antallet polakker i Norge blir forsvinnende lite sammenliknet med tallene i Tyskland. Et betydelig innslag i innvandringen fra noen av de nye medlemslandene (Polen, Baltikum og Romania) er knyttet til ekteskap mellom norske menn og kvinner fra disse landene. Dersom ekteskap har vært ansett som det eneste eller lettest tilgjengelige grunnlaget for flytting til Vesten, kan nok et utvidet EU åpne for andre alternativer, og da er det mulig at ektefelleinnvandringen til Norge kan avta noe. Dersom grunnlaget for ekteskapene mer har vært ønsket om et bedre liv for begge parter enn en generelle drøm om Vesten, vil det nye EU-medlemskapet neppe påvirke ekteskapsmønsteret i særlig grad. Når landene blir medlemmer i EU blir det atskillig lettere for gjenboende familiemedlemmer og venner å flytte til Norge dersom dette fortsatt fortoner seg attraktivt. Heller ikke dette lar seg kvantifisere, men det er mange tusen familier som har slike kontakter i Norge og inntak til det norske samfunnet.

Det har vært og er mange sesongarbeidstillatelser som er gitt personer fra primært Polen, men etter hvert mange også fra Litauen. Dette har pågått i mange år, og det har også lenge vært et betydelig antall som har oppholdt seg her som turister og tatt arbeid uten å ha tillatelse til det. Det vil være rimelig å tro at det på basis av de kontaktene som disse har ført med seg, vil bli et betydelig antall innvandrere være interessert i å komme. Dette vil nok være det største innvandringspotensialet, og det er ikke gitt at den økende arbeidsløsheten vi har i Norge for tiden vil virke sterkt begrensende på slike flyttinger. Dersom det er viktig å gi et tallmessig anslag over fremtidig omfang, er dette mulig bare på basis av egne undersøkelser blant dem som har hatt midlertidig opphold her, helst inkludert også dem som ikke har hatt arbeidstillatelse. Antallet innvilgede asyl på politisk eller humanitært grunnlag er svært lite, men det store antallet personer som ha søkt om asyl (inntil 2 000 per år på det meste) viser også at det er betydelig interesse for å komme til Norge, selv om det ikke kan brukes som indikasjon på framtidig flytting til Norge.

I de tilfellene vi har sett i notatet at tilstrømningen til Norge har vært ganske stor, har dette oftere vært resultat av at det for denne gruppen har vært lett å komme til Norge enn av at Norge står øverst på ønskelisten hos dem i de nye medlemslandene som vil ut i verden. Særlig skal en være forsiktig med å bygge for mye på at Norge i perioder har vært det viktigste asylsøkerland for enkelte av de nye medlemslandene.

Det er ikke gitt at de som i framtida bor i Norge med bakgrunn fra de nye medlemslandene vil likne på dem som bor her i dag. De vil komme under helt andre rammebetingelser, og med helt andre muligheter til å velge mellom alternative tilflyttingsmål enn det de har hatt til nå. Likevel forteller nok omfang og sammensetning av dagens innvandrerbefolkning noe om Norge som flyttemål. Levekårene til dem som bor i Norge kan fortelle noe om hvor godt eller dårlig integrert en gruppe innvandrere er i det norske samfunnet. Har en gruppe store avvik fra det norske gjennomsnittet når det gjelder arbeidsdeltaking,

inntekt og utdanning, og om de holder seg strengt til sine egne i valg av ektefelle, vil vi anta at de i lang tid vil skille seg betydelig ut fra (være lite integrerte i) det omliggende norske samfunnet. Sett på denne måten må innvandrerne fra denne delen av verden betraktes som godt integrerte. De som kom fra lenge siden (fra Ungarn og Tsjekkoslovakia) har i stor grad giftet seg med personer som ikke har innvandret. Deres innslag i innvandrerbefolkningen blir gradvis mindre, og forsvinner når de opprinnelige innvandrerne dør ut. De som er kommet for å gifte seg med en norske ektefelle har flere muligheter til en lettere integrering. Når en ser på utdanningsnivå ligger innvandrere fra de nye medlemslandene over tilsvarende aldersgrupper i Norge. For inntekt og arbeid kommer de nok dårligere ut enn vestlige innvandrere, men klart bedre enn andre fra ikke-vestlige land.

De økonomiske levekårene i Norge kommer nok i lang tid til å være bedre enn i de nye medlemslandene, men det må nok ventes ei utjamning. Hvor raskt denne utjamninga vil gå, er blant annet avhengig av hvor lett det blir å få til en forsterket økonomisk utvikling i landene, men også av i hvilken grad de gjennom blant annet flytting kan få bidrag til denne utviklingen. Kontakten mellom Norge og Litauen har de siste åra vært særlig gjennom norske investeringer der, og utflytting av norske arbeidsplasser. Slike kontakter vil utvilsomt legge til rette for øket utveksling av flyttere også, og ikke bare enveisstrømmer som det i praksis har vært til nå.

Referanser

Brochmann, G. (1991): Europeisk integrasjon og innvandring fra "tredje land" ISF Rapport 91:11

Byberg, I. H. (2002): Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt. Rapporter 2002/21, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger http://www.ssb.no/emner/02/01/10/rapp_200221/.

Council of Europe (2000-2002): Recent demographic developments in Europe. Council of Europe Publishing, Strasbourg

Dobritz, J and D. Philipov (2002): Demographic consequences of the transition in countries of Central and Eastern Europe. European Population Committee (CAHP), CAHP 4 (2002) 4b eng. Paper for CAHP meeting in Strasbourg 27 to 29 Nov 2002.

Eurostat (2002a): European Social Statistics - Demography, 2002 edition. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Eurostat (2002b): Migration keeps the EU population growing. Statistics in Focus, theme 3 - 7/2002. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Eurostat (2002c): First demographic estimates for 2002. Statistics in Focus, theme 3 - 25/2002. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg. -

Eurostat (2002d): Labour Force Survey. Principal results. Member States Statistics in Focus, theme 3 - 19/2002. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Eurostat (2002e): Labour Force Survey. Principal results. Candidate Countries. Statistics in Focus, theme 3 - 20/2002. Office for the Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Eurostat (2003): GNP per capita. <http://europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-product/EN?catalogue=Eurostat&product=1-eb011-EN&mode=download>

KRD (2002): SOPEMI Norway 2002. Trends of migration to and from Norway and the situation of immigrants in Norway. <http://www.ssb.no/emner/00/00/10/innvstat/sopemi2002.pdf>

Lappegård, T. (2000): Mellom to kulturer – Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge Rapport 2000/25, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Lie, B. (2002) Innvandring og innvandrere 2002. Statistiske analyser 50. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Lindgren, C. og P. K. Madsen (2003): Komparativ analyse af indvanderernes integrasjon på de nordiske arbeidsmarkeder. Job til alle - En nordisk profil for et åbent arbeidsmarked. Nordisk Ministerråd Prosjektnr. 411070-20168. Udkast til høring 140203

Madsen, P. K. (2003): Adgangen til de nordiske arbeidsmarkeder i et utvidet EU. Nordisk Ministerråd Prosjektnr 411070-20654. Udkast 260203

Statistisk sentralbyrå:

Arbeidsmarkedsstatistikk: <http://www.ssb.no/emner/06/01/>

Befolkningsstatistikk: <http://www.ssb.no/emner/02/>

Innvanderstatistikk: <http://www.ssb.no/emner/00/00/10/innvstat/>

Utdanningsstatistikk: <http://www.ssb.no/emner/04/>

UDIs internettsider: <http://www.udi.no/> Se Visum, Arbeidstillatelser og andre tillatelser, asylsøkere og avgjørelser.

UDI (2003): Årsmelding 2002, finnes også på <http://www.udi.no/>

UN (2001): World Population Prospects, The 2000 Revision, ST/ESA/SER.A/198. New York.

UN (2003): <http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2002/WPP2002-HIGHLIGHTSrev1.PDF>, oppdaterte framskrivinger

UNHCR (2003): Asylsøkertall for alle land, oppdateres månedlig. <http://www.unhcr.ch> (Statistics)

Vassenden, K. (1997): Innvandrere i Norge. Statistiske analyser 20. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger

Østby, L. (2001): Beskrivelse av nyankomne flyktningers vei inn i det norske samfunnet. Notater 2001/22. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger. Også trykt som vedlegg til NOU 2001/20: Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere.

Østby, L. (2002a): Arbeidsinnvandring - Forestillinger og realiteter - fortid og framtid. <http://www.ssb.no/forskning/> - foredrag

Østby, L. (2002b): The demographic characteristics of immigrant populations in Norway. Rapporter 2002/22, Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger
http://www.ssb.no/english/subjects/02/02/rapp_200222_en/rapp_200222.pdf

De sist utgitte publikasjonene i serien Notater

- 2003/14 U. Haslund: Straffereaksjoner mot unge. Kriminalitet blant barn og unge. Del 2. 59s.
- 2003/15 J. Bergh: Ungdommer i norske fengsler. Kriminalitet blant barn og unge. Del 3. 19s.
- 2003/16 I. Kvalstad: SEDA - Sentrale data fra allmennelegetjenesten. Teknisk dokumentasjon. 136s.
- 2003/17 K.I. Bøe og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Statsansatte. 1992-2000. 28s.
- 2003/18 C. Nordseth og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Inntekt og formue, 1992-2000. 42s.
- 2003/19 A. Rolland (red.): Borger- og brukerundersøkelser i en modernisert offentlig sektor. 112s.
- 2003/20 A-K.Brændvang, E. Evensen, P. Løkkevik og H. Sande Olsen: Næringene hotell, restaurant og samferdsel. Dokumentasjon av beregningene i nasjonalregnskapet. 53s.
- 2003/21 I. Håland, T. Köber og S.Lyby: Kvalitetssikring av driftsrutinene AKU. 14s.
- 2003/22 H. Hartvedt og E. Frisvoll: Kobling av adresseregistrene i DSF og GAB 2002. Dokumentasjon av samsvar og avik. 34s.
- 2003/23 A. Akselsen og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Stønader til enslig forsørger. 1992-2001. 46s.
- 2003/24 C. Nordseth og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Foreløpig uførestønad. 1992-2001. 39s.
- 2003/25 S. Derakhshanfar og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Økonomisk sosialhjelp. 1992-2001. 35s.
- 2003/26 A. Akselsen, S. Lien og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. Pensjoner. Grunn og hjelpestønader. 1992-2001. 113s.
- 2003/27 E. Eng Eikebak og R. Johannessen: Forventningsindikator - konsumprisene. November-mai 2003. 17s.
- 2003/28 A. K. Mevik: Usikkerhet i konjunkturbarometeret. 50s.
- 2003/29 A. Finstad og K. Rypdal: Bruk av helse- og miljøfaglige produkter i hisholdningene - et forprosjekt. 33s.
- 2003/30 T. Jørgensen: Dokumentasjon av prosjektet "Overgang utdanning-arbeid". Årgangene 1999-2000. 54s.
- 2003/31 Å. Cappelen og L.S. Stambøl: Virkninger av å fjerne regionale forskjeller i arbeidsgiveravgiften og noen mulige tiltak. 35s.
- 2003/32 A. Rognan: Forprosjekt om studenters levekår. 31s.
- 2003/33 S. Vatne Pettersen: Bosettningsmønster og segregasjon i storbyregionene. Ikke-vestlige innvandrere og grupper med høy og lav utdanning. Utredninger til Storbymeldingen, del 1. 71s.
- 2003/34 A. Barstad og M.I. Kirkeberg: Levekår og ulikhet i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 2. 95s.
- 2003/35 E.H. Nymoen, L. Østby og A. Barstad: Flyttinger og pendling i storbyregionene. Utredninger til Storbymeldingen del 3. 75s.
- 2003/36 A. Andersen, T. Løwe og E. Rønning: boforhold i storby. Utredninger til Storbymeldingen, del 4. 82s.
- 2003/37 D. Sve: Seksualitet og helse. Dokumentasjon av datafangsten. 19s.
- 2003/39 C. Nordseth og T. Sandnes: FD - Trygd. Dokumentasjonsrapport. 1992-2001. 110s.
- 2003/40 A. Langørgen og R. Åserud: Faktorer bak kommunale variasjoner i utgifter til sosialhjelp i 2000. 20s.
- 2003/41 T.M. Normann: Omnibusundersøkelsen februar/mars 2003. Dokumentasjonsrapport. 35s.